

Guillaume Apollinaire

A meggyilkolt költő

Réz Pál fordítása

TARTALOM

1	10
Hírnév	Költészet
2	11
Nemzés	Színműírás
3	12
Terhesség	Szerelem
4	13
Nemesség	Divat
5	14
Pápaság	Találkozás
6	15
Gambrinus	Utazás
7	16
Szülés	Üldöztetés
8	17
Mammon	Gyilkosság
9	18
Pedagógia	Felmagasztosulás

1 Hírnév

Croniamantal dicsősége immár az egész földkerekségen ismert. Négy világrész hét országának százhuszonhárom városa verseng azért a megtiszteltetésért, hogy e nevezetes hős születésének bölcsője volt; a későbbiek során kísérletet teszek rá, hogy tisztázzam ezt a fontos kérdést.

Mindezek a népek többé-kevésbé módosították Croniamantal szép csengésű nevét. Az arabok, a törökök s egyéb népek, amelyek jobbról bal felé olvassák a szavakat, természetesen Latnamainornak ejtik, de a törökök a furcsa *Pátá* névvel illetik, amely - tetszés szerint - ludat vagy férfi nemi szervet jelent. Az oroszok a *Viperdok* névvel ajándékozták meg, vagyis *szellentésfinek* keresztelték; később megértjük majd e ragadványnév eredetét. A skandinávok vagy legalábbis a delekarliaiak, többnyire *quoniam*-nak hívják -, ami latinul *mertet* jelent ugyan, ám a középkori népies elbeszélésekben gyakran jelölik e szóval a nemesebb szerveket. Mint látható, a szászok és a törökök ugyanazon érzéseket táplálják Croniamantal irányában, mivelhogy azonos névvel is illetik - melynek eredetét azonban mindeddig senki sem magyarázta meg kielégítően. Egyes feltételezések szerint e név eufemisztikus célzás arra, ami Ratiboul marseille-i orvosnak Croniamantal halálával kapcsolatos jelentésében olvasható. E hivatalos okirat szerint ugyanis Croniamantal valamennyi szerve ép és egészséges volt, s a törvényszéki orvos latin nyelven hozzáteszi, amit Henry segédezredorvos jegyzett meg Napóleonnál: *partes viriles exiguitatis insignis, sicut pueri*.

Egyébként vannak országok, ahol a croniamantali férfiasság fogalma merőben ismeretlen. Így például a moriane-i négerek Csácsának vagy Dzádzának vagy Rszusszurnak hívják, vagyis női néven nevezik - feminizálták ugyanis Croniamantalt, akárcsak a bizánciak Nagypénteket, Szent Paraszkévét ünnepeként tisztelve azt.

2 Nemzés

Két mérföldnyire Spától, a göcsörtös fákkal és bozóttal szegélyezett út szélén Viersélin Tigoboth vándorzenész, aki gyalogszerrel érkezett Liège-ből, pipára akart gyújtani, és tüzet csiholt.

- Hé, uram! - kiáltotta egy női hang.

Viersélin Tigoboth felkapta fejét. Éktelen kacagás harsant fel:

- Hahaha! Hohoho! Hihhi! Szemhéjad színe akár az egyiptomi lencsée! Macarée a nevem. És igazi kanra vágyom!

Viersélin Tigoboth gömbökből formált, fiatal, barna nőt pillantott meg az út szélén. Milyen bájos kurta biciklista-szoknyájában! S a lány, míg egyik kezével a kerékpárt tartotta, a másikkal pedig kökényt szedett, hatalmas aranszemét mereven és tüzesen a vallon muzsikusra szegezte:

- Helyre kis menyecske vagy, annyi szent! - mondta Viersélin Tigoboth, és csettintett a nyelvével. - De kökénybogyót falsz, gözsörögni fogsz estére!

- Igazi kanra vágyom! - ismételte Macarée, s kikapcsolván ingblúzá, megmutatta Viersélin Tigobothnak két keblét, mely olyan volt, akár az angyalok ülepe, mellbimbója pedig olyan színű, mint a rózsás felhők napnyugtakor.

- Ó! - mondta Viersélin -, Olyan szép a mejjed, akár az amblève-i gyöngy: add ide... Szedek neked egy nagy csokor gyószárt meg holdszínű bűdös liliomot...

S Viersélin Tigoboth közelebb lépett, hogy megragadja a csodálatos testet - amelyet, ímé, ingyen osztogatnak, akár csak misén a megszentelt kenyeret; de aztán mégiscsak türtőztette magát.

- Babbás vagy, violám, isten uccse, babbás, mint a nagyvásár Liège-ben. Szébb szépleány, mint Donnaye meg Tatenne meg Victoire, akiket megcsicsereztem, szébb, mint az otthoni eladó jányok mind. Hanem, ha megdöböcskéllek, isten uccse rád ragad rólam a lapos.

MACARÉE

*Holdszínű tetvek és holdszínű peték,
Kerek mint a szerencsekerék.*

VIERSÉLIN TIGOBOTH

*Ha nem félsz, hogy kapsz tőlem pár lapost,
Párod leszek egy pár órára most.*

És Viersélin Tigoboth csókoltól duzzadó ajakkal sietett a lányhoz.

- Szűvellek! - süsütölte. - Gyere a táncba - gyere, kincsem!

És hamarosan nem hallatszott más, csak a lány meg a legény sóhajtozása meg a madarak éneke, és vörös nyulak iramodtak el mellettük - tapsifülük akár pajkos kis ördögök szarva -, úgy futkostak, mintha hétmérföldes csizmát húztak volna a lábukra, és Viersélin Tigoboth meg Macarée a szerelem súlya alatt roskadozott a kökénybokrok tövében...

Aztán a bringa elvitte Macarée-t.

És Viersélin Tigoboth haláláig átkozta az ördögmotollát, amely szélesebben robogott, majd eltűnt a kerekded gömbölyűség mögött - épp abban a pillanatban, amikor a vándormuzsikusz egy *pasquéie*-t dudorászva vizelni kezdett...

3

Terhesség

Macarée nem sokkal rá észrevette, hogy megfogant Viersélin Tigoboth-tól.

„Kínos - gondolta az első pillanatban -; még szerencse, hogy az orvostudomány oly sokat fejlődött mostanában. Tüstént megszabadulok tőle, ha akarom. Ó, ez a vallon legény! Hiába dolgozott. Hát felnevelheti Macarée egy csavargó fiát? Nem - halálra ítélem az embriót. Még spirituszban sem akarok megőrizni egy alacsony származású magzatot! És te, derék hasam - ó, ha tudnád, mennyire szeretlek, mióta ismerem jószágodat! Hogyan? hajlandó vagy minden terhet cipelni, amit úton-útfélen felszedsz? Ó, te ártatlan has! ugye nem vagy méltó önző lelkemhez?

De mit is mondok, hasam? kegyetlen vagy - mert elválasztod apjától a gyermeket! Nem! nem szeretlek. Nem vagy más - legalábbis most -, mint egy teli zsák, ó, derék hasam, és a köldökömmel mosolyogsz, te, rugalmas, szakállas, sima, domború, fájdalmas, gömbölyű, selymes has. Mert nemesi rangra emeled ivadékaimat, igen, nemesi rangra emeled őket, el is felejtettem, ó, derék hasam, hiszen szebb vagy, mint maga az ékességes nap! A vallon csavargó gyermekét is nemesi rangra fogod emelni előkelőbb lesz, mint aki rózsabokorban születik! Ó, istenem, ha nem gondoltam volna meg, egy nemesi sarjat pusztítok el, önnön gyermekemet, aki már itt él szerelmes hasamban...”

És Macarée hirtelen mozdulattal kinyitotta az ajtót:

- Dehanné! - kiáltotta. - Baba kisasszony!

Ajtók csapódtak, záruk csikordultak: beszaladtak Macarée házigazdái.

- Teherbe estem - kiáltotta Macarée -, teherbe estem!

Az ágyon ült, szétvetett lábbal; idomai párnások voltak, dereka karcsú, bordái szélesek.

- Szegény kicsikém - mondta a félszemű, bajszos, csípőficamos és sánta Dehanné -, szegény kicsikém, nem tudja még, mi vár magára! Szülés után olyan az asszony, mint a cserebogár hullája, mely megreccsen a járókelők lába alatt. Szülés után az asszony egy rakás betegség (nézzen csak rám!), rontással, megbabonázással és más varázslattal megvert tojásbéj. Alaposan megjárta, szegénykém!

- Ostoba fecsegés! - mondta Macarée. - A nőknek az a kötelességük, hogy gyereket szüljenek, és tudom, hogy a szülés általában kitűnő hatással van mind testi, mind lelki egészségi állapotukra.

- Hol fáj? - kérdezte Baba kisasszony.

- Hallgasson, a kutyafáját! - mondta Dehanné. - Keresse meg inkább a spái elixíres üvegemet, és hozza ide a többi kis üvegcsét is.

Baba kisasszony már hozta is az elixírt. És ittak belőle.

- No, most már jobban érzem magam - mondta Dehanné -; ilyen izgalom után csakugyan szükségem volt rá. Végre magamhoz tértem.

Még egy kis elixírt töltött magának az egyik üvegecskéből, megitta, és az utolsó csöppet is kinyalta.

- Képzeld csak - mondta azután -, képzeld csak, Macarée... Esküszöm az élő úristenre, Baba kisasszony is tanúsíthatja, hogy első ízben esett meg ilyesmi egy lakómmal. Pedig volt egynéhány lakóm már, a kutyafáját! Louise Bernier, akit Lepényhálnak hívtak, mert olyan lapos volt; a Karabélyos Marcella (éktelenül pimasz nőszemély volt!); Josuette, aki abba halt bele, hogy Krisztiániában napszúrást kapott... így akart bosszút állni a nap Józsuán; Lily de Higagne, ennek az állítólag igen előkelő névnek viselője (persze nem az igazi neve volt), amely voltaképpen elég ronda egy csinos nő számára; „Higagne-nak írják, de Higanynak kell ejteni” - mondogatta Lily, s úgy csücsörítette a száját, mint a kacska a fenekét! És tudja, így is végezte; úgy teletöltötték higannyal, akár egy hőmérőt. Reggelente megkérdezte: „Milyen idő lesz ma?” De mindig azt feleltem: „Magának jobban kéne tudnia, mint nekem...” Nálam nem szoktak teherbe esni a lányok.

- Hát én sem szoktam - mondta Macarée. - *Eddig* én sem estem teherbe. De adjon tanácsot - és minél rövidebben!

És ezzel fel is állt.

- Ó! - kiáltotta Dehanné. - Milyen formás a feneked! Milyen tündökletes! milyen hófehér! milyen gömbölyded! Macarée pongyolát akar felvenni, Baba kisasszony! Hozzon kávé, és hozza be az áfonyás lepényt is.

Macarée inget húzott, arra pongyolát vett, és derekánál átkötötte egy sállal.

Baba kisasszony visszaérkezett; hatalmas tálcán hozta a csészéket, a kávéskannát, tejet, vajás kenyeret és áfonyás lepényt.

- Tanácsot kért - mondta Dehanné, és keze fejével letörölte az állán végigcsorgó tejeskávét. - Hát azt mondom: kereszteltesse meg a gyereket.

- Nem fogom elmulasztani - mondta Macarée.

- Sőt, azt hiszem - mondta Baba kisasszony -, hogy jó volna még a születése napján szükségkeresztelést végrehajtani.

- Csakugyan - motyogta Dehanné teli szájjal -, nem lehessen tudni, hogy mi történik. Meg aztán: szoptassa saját maga! És ha a helyében volnék, ha annyi pénzem lenne, mint magának, szülés előtt megpróbálnék Rómába menni, és áldást kérni a pápától. A maga gyereke, Macarée, nem fogja megismerni az atyai simogatást meg dorgálást; sohasem fogja kiejteni a száján a *papa* édes nevét. Hát legalább kísérje végig életútján a *pápa* áldása!

És Dehanné zokogni kezdett, mint egy túlsordult levesesfazék. Macarée két szeméből úgy csapott fel a könnyek árja, mint a bálna fecskendő nyílásából a vízsugár. És mit szóljunk Baba kisasszonyról? Áfonyakék ajka reszketett a feltörő zokogástól, a sírás keblétől egészen szűzi szemérméig rázta a testét, úgyhogy az utóbbi csaknem görcsbe rándult...

4

Nemesség

Macarée, miután rengeteg pénzt nyert *baccarat*-n, és így - hála a Szerelemnek - meggazdagodott, Párizsba indult; s mivel egy csöppet sem látszott rajta, hogy teherben van, mindenekelőtt a divatos ruhaszalonokat kereste fel.

Milyen sikkes volt Macarée! ó, milyen sikkes!

Egy szép este a *Théâtre-Français*-ba ment, ahol éppen erkölcsös darabot adtak. Az első felvonásban egy fiatalasszony, akit a sebészek meddővé tettek, vízkórosan dagadt és roppant féltékeny férjét ápolta, minthogy az teherbe esett. Az orvos, elkészönnvén tőlük, így szólt:

- Csupán roppant csoda és roppant odaadás mentheti meg!

A második felvonásban a fiatalasszony így szólt a fiatal orvoshoz:

- Feláldozom magam férjemért. Hadd betegedjem le helyette!

- Szeressük egymást, asszonyom! Ha nem alkalmatlan az anyaságra, kívánsága teljesülni fog. És milyen édes dicsőség lesz számomra!

- Fájdalom - suttogta az ifjú hölgy -, nincsen már petefészke.
- A szerelem - kiáltott fel az orvos -, a szerelem, asszonyom, csodákra képes!

A harmadik felvonásban a férj, aki időközben sovány lett, mint a piszkafa, és az ifjú hölgy, aki teherbe esett, kölcsönösen örvendezett a cserén. A doktor az Orvostudományi Akadémia ülésén felolvasta ama kutatással foglalkozó tanulmányát, amelyeket a műteti úton meddővé tett asszonyok megtermékenyítése terén végzett.

A harmadik felvonás vége felé valaki kiabálni kezdett a nézőtéren: „Tűz van! Tűz!” A megrémült nézők üvöltve menekültek. Macarée futás közben belecsimpaszkodott az első férfi karjába, akivel összeakadt. Mivelhogy Macarée elragadó asszony volt, a jól öltözött és jóképű férfiú nagy örömmel vette tudomásul, hogy őt választotta védelmezőjéül. Betértek egy kávéházba, ott összeismerkedtek, majd a Montmartre-on megvacsoráztak. Ám François des Ygréés feledékenységéből otthon hagyta pénztárcáját. Macarée szíves örömet fizette a számlát. És François Ygréés, gáláns férfi lévén, éjszakára sem akarta magára hagyni Macarée-t, mivelhogy a szép hölgy a tűzvész következtében roppant ideges volt.

François, Ygréés bárója (bárósága egyébként nem volt valódi), azt állította magáról, hogy előkelő provençe-i nemesi család utolsó sarja; a Charles V. utcában, egy régi ház hatodik emeletén címertant adott elő.

- Úgy elszaporodtak a forradalmak és a demagógok - mondta François des Ygréés -, hogy mostanában már csak közrendű régiségbúvárok tanulmányozzák a címertant, az igazi nemesek mit sem értenek ehhez a tudományhoz.

François des Ygréés báró, kinek címere *azúrkék mezőben három rúd alakú ezüst herold-alak* volt, oly forró rokonszenvet ébresztett Macarée-ban, hogy az, hálaképpen a *Théâtre-Français*-i éjszakáért, címertani órákat óhajtott venni a bárótól.

Viszont Macarée-nak az égvilágon semmi érzéke sem volt a heraldikai szakkifejezésekhez, és csupán ama Pignatelli család címere érdekelt komolyabban, mely több pápát is adott az Egyháznak, és melynek címerpajzsát kancsók díszítik.

Egyébként a leckék sem Macarée, sem pedig François des Ygréés részére nem bizonyultak haszontalan időpocsékolásnak, mivel azzal értek véget, hogy - összeházasodtak. Macarée a pénzét, szépségét és terhelességét hozta magával hozományként, François des Ygréés pedig előkelő nevét és nemes modorát.

Egyikük sem panaszkodhatott az üzletre; mindketten roppant boldogok voltak.

- Macarée, drága hitvesem - mondta François des Ygréés néhány nappal a házasságkötés után -, minek rendelt annyi ruhát? Ha jól látom, egy nap sem múlik el anélkül, hogy a szabók egy vagy több új ruhát ne hoznának. Bár az is igaz, hogy e ruhák az ön ízlésének és a szabók ügyességének egyaránt dicsőségére válnak...

Macarée habozott egy pillanatig, majd így válaszolt:

- A nászutunk miatt, François!
- A nászút... no, persze, erre én is gondoltam már. És hová szándékozik menni?
- Rómába! - mondta Macarée.
- Rómába... akárcsak a húsvéti harangok?

- Látni akarom a pápát - mondta Macarée.
- Kitűnő - de milyen célból?
- Hogy megáldja a gyermeket, aki itt mocorog a hasamban - mondta Macarée.
- Teringette! Teremtette!
- Az ön fia lesz - mondta Macarée.
- Igaza van, Macarée. Rómába megyünk, akárcsak a húsvéti harangok. Rendeljen egy ruhát, fekete bársonyból; és a szabó ne felejtse el odahímezni a szoknya aljára, előre, beszélő címerünket: *azúrkék mezőben három rúd alakú ezüst herold-alak*.

5 Pápaság

- Per carità, *báróné* (az ember legszívesebben kisasszonynak nevezné!)... Ó, ó, ó! De *a báró úr*, a férje, bizonyára tiltakoznék! hiszen igaz, a hasa előre is dudorodik már egy kicsit, olyan gőgösen... Látom, Franciaországban nem tétlenek a férfiak! Ó, ha ez a gyönyörű ország hajlandó volna ismét katolikussá lenni, a lakosság, melyet az antiklerikalizmus megtizedelt (igen, *báróné*, ez bebizonyított tény!), mondom, a lakosság jelentékenyen megszorodna. Ó, Szent Jézus! milyen figyelmesen hallgatja az embert, a gőgös hölgy, igen, *báróné*, csakugyan gőgösnek látszik. Ó, ó, ó! egyszerűen látni akarja a pápát. Egy egyszerű bíboros áldása - mint amilyen magam is vagyok - nem elégíti ki. Egy szót se - megértem én! Igen, mindent megteszek, hogy audiencián fogadják. Ó, ne köszönjön semmit, hagyja békén a kezemet! Milyen jól csókol, a gőgös hölgy! ez már döfi! Jöjjön csak ide, szeretném megajándékozni egy emlékekkel.

Látja, itt van ez a lánc, rajta egy érem a lorettói Szent Házból. Lépjen csak közelebb, hadd akasszam a nyakába, vagyis... Ó, ez a francia nyelv, képtelenek vagyunk rendesen ejteni! Nem tud olaszul, ugye? Mi mindig *u*-t mondunk, maguk franciák meg *ü*-t, roppant fárasztó... Most, hogy odaadtam az érmet, ígérje meg, hogy soha nem veszi le a nyakából. Jó, jó, jó! Jöjjön, hadd csókoljam homlokon. Nocsak! Hát fél tőlem, gőgös hölgy? Megvan! Mondja, min nevetett?... Semmin! Na és aztán?! És hadd adjak egy tanácsot. Amikor a Vatikánba megy, azt javaslom, ne kenjen magára ennyi bűzt, vagyis azt akarom mondani - ennyi illatszert. Viszontlátásra, gőgös hölgy! Látogasson meg ismét. Üdvözetem a *báró úrnak*.

Hála Ricottino bíborosnak, az egykori párizsi nunciusnak, Macarée audienciát kapott a pápától.

Címerrel ékített, gyönyörű ruhájában indult a Vatikánba. François des Ygréés báró császárkabátban kísérte. A báró megbámulta a nemesi gárdisták egyenruháját, s megállapította, hogy ezek a részegségre és mindenféle huncutságra hajlamos svájci zsoldosok csakugyan jóvágású fickók. Alkalmat talált rá, hogy fülébe súgja feleségének: egyik őse bíboros volt XIII. Lajos uralkodásának idején.

A házaspár rendkívül izgatottan és meghiúsultként tért vissza a szállodába, mintegy a pápai áldással teljesen. Szűzies mozdulatokkal levetköztek, és sokáig társalogtak az ágyban a Szentatyáról, az ősi Egyház ősz fejről, ama hóról, melyet a katolikusok öröknek tartanak, az üvegházi liliumról...

- Hitvesem - mondta befejezésképpen François des Ygrées -, becsülöm önt és imádom, és teljes szívből szeretni fogom a gyermeket, akit a pápa megáldott volt. Hadd jöjjön az áldott gyermek! De azt óhajtom, hogy Franciaországban lássa meg a napvilágot.

- François - mondta Macarée -, sohasem jártam Monte-Carlóban: menjünk oda! Nem szabad elvesztenem a fejem: nem vagyunk milliomosok. És bizonyos vagyok benne, hogy sikerem lesz Monte-Carlóban.

- Teringette! Teremtette! Mordizomadta! - káromkodott François. - Mindjárt kijövök a sodromból, Macarée!

- Jaj! kiáltotta Macarée - belém rúgtál, te str...

- Örömmel látom, Macarée - mondta szellemesen François des Ygrées, gyorsan visszanyervén önuralmát -, örömmel látom: nem feledkezett meg róla, hogy a férje vagyok.

- Ugyan, cicusom: menjünk Monacóba!

- Nem bánom; de minthogy Monaco független állam, Franciaországban fogsz szülni.

- Rendben van - mondta Macarée.

És másnap François des Ygrées báró meg a báróné - szúnyogcsípésekkel borítva - jegyet váltott a pályaudvaron Monacóba. És a vonatban kellemes tervekről beszélgettek...

6 Gambrinus

François des Ygrées báró és a báróné, amikor jegyet váltott Monacóba, úgy gondolta, hogy arra a pályaudvarra érkezik majd, mely az ötödik megálló Olaszországból Franciaország felé, s egyben a monacói kis fejedelemség második városa.

A *Monaco* név voltaképpen a fejedelemség olasz neve, bár manapság a franciák is így mondják, minthogy a francia *Mourgues*-ot és *Moneghe*-et nem használják már.

Igen ám, de az olasz nyelv nemcsak a fent említett fejedelemséget illeti ezzel a névvel, hanem Bajorország fővárosát is - vagyis Münchent. A pénztáros Monaco fejedelemség helyett Monaco-Münchenbe adott jegyet a bárónak.

A báró és a báróné, midőn észrevette a tévedést, már a svájci határnál járt, s miután felocsúdtak megdöbbenésükből, úgy döntöttek, hogy folytatják útjukat Münchenbe - hadd lássák közeli mindazt a csúfságot, amit a modern Németország művészetellenes szelleme az építészet, szobrászat, festészet és iparművészet terén létrehozott...

A házaspár a hideg március havában ott didergett a karton-műkö Athénban...

- A sör - mondta François des Ygrées báró -, a sör kitűnő terhes asszonyoknak!

És elvitte feleségét a *Pschorr Királyi Sörözőbe*, az *Augustinerbräuba*, a *Münchnerkindlbe* és egyéb sörözőkbe.

Megmászta a Nockerberget; ezen a hegyen park terül el. A parkban a leghíresebb és legjobb márciusi sört, a *Salvator*-t isszák az emberek - amíg csak tart... és a *Salvator* nem tart sokáig, adva lévén, hogy a müncheniek iszákos népség...

Amikor a báró felesége társaságában a parkba lépett, már tele volt részegekkel, akik táncoltak, torkukszakadtából danolásztak, és a földhöz csapkodták az üres söröskorsókat.

Az árusok sült csirkét, füstölt heringet, köménymagos zsömlét, felvágottat, süteményt, emléktárgyakat, képes levelezőlapokat árultak. Hannes Irlbeck is jelen volt, a korhelyek fejedelme. Perkeo, a heidelbergi öreghordó részeges törpéje óta nem láttak még ilyen telhetetlen sörzsákat. A márciusi új csapoláskor, meg aztán májusban, a *bockkor*, Hannes Irlbeck megitta a maga napi negyven literjét, ám rendes napi adagja mindössze huszonöt liter volt.

Amikor a bájos des Ygrées házaspár odaért, Hannes éppen egy padra helyezte irtózatos ülepét; a lóca, melyen legalább húsz hatalmas férfi és asszony üldögélt, minden eresztékében recsegni-ropogni kezdett. A részegek a földre huppantak, égnek meredő lábbal. Meztelen combok villantak ki - mivelhogy a müncheni nők mind térdharisnyát viselnek. Nevetés harsant fel. Hannes Irlbeck, aki ugyancsak a földre pottyant, de a söröskorsót esés közben sem engedte el, a korsó tartalmát egy mellette csücsülő lány hasára csorgatta. A leány alatt habzó sör ahhoz hasonlított, amit mindjárt ki is eresztett magából, ahogy felállt, és egyetlen slukkal egy liter sört hajtott fel a nagy ijedségre...

De a kertvendéglő tulajdonosa kiabálni kezdett:

- Donnerkeil! mocskos disznók... eltörtetek egy lócát.

És odasietett, asztalkendővel karján.

- Franz! Jacob! Ludwig! Martin! - hívta a pincéreket. A vendégek pedig magukhoz parancsolták a főpincért:

- Ober! Ober!

Az *Oberkellner* és a pincérek azonban nem jöttek. A vendégek ott tolongtak a söntésnél, ahol maga veszi el az ember a korsaját - ám a hordókban már nem volt sör, már nem lehetett hallani, hogy hangos csapásokkal percenként csapra vernek egy-egy új hordót. A nótázás véget ért, a feldühödött vendégek káromkodva szidták a főzőket, sőt magát a márciusi sört is. Mások, kihasználva a szünetet, nagy erőlködve, kimeredt szemmel okádtak; szomszédaik rendületlen komolysággal bátorították őket. Hannes Irlbeck nehézkesen feltápáskodott, és morogva szívta az orrát:

- Nincsen sör többé Münchenben!

És többször is megismételte, szülővárosának kiejtésével:

- Minchenben! Minchenben! Minchenben!

Miután az égre emelte szemét, egy árushoz sietett, sült libát rendelt, majd így fogalmazta meg leghőbb óháját:

- Nincsen sör többé Münchenben... de ha legalább fehér retek volna!

És hosszan ismételte müncheni kiejtéssel:

- Reteek, reteek, reteek...

Hirtelen elhallgatott. A szomjas részek elégedetten kiáltozni kezdtek. A söröző kapujában megjelent a négy pincér. Méltóságteljes mozdulatokkal egy baldachinféle építményt cipeltek, s az *Oberkellner* a baldachin alatt lépkedett, mereven és dölyfösen, mint egy trónfosztott király. Új söröshordókat görgettek előtte, s harangszónál mindjárt csapra is verték őket, miközben ismét felharsant a hahota, a kiabálás meg a nóta az emberektől nyüzsgő kis dombon, mely kiugró volt és ide-oda mozgó, akárcsak magának Gambrinusnak ádámcsutkája, amikor mókás barátságában ül, és egyik kezében fehér retket tart, a másikkal pedig söröskorsót emel szájához, hogy megöntözze kiszáradt torkát.

A megszületendő gyermeket pedig vadul ide-oda rázta Macarée kacagása, a báróné ugyanis remekül mulatott a vad tivornyán, és maga sem fáradt bele a féktelen ivásba - férjének társaságában, természetesen.

Nos, édesanyjának dévaj hangulata szerencsésen befolyásolta a születendő ivadék jellemét, mert a gyermek már születése előtt jókora eszet merített helyzetéből - méghozzá *igazi* józan eszet, persze, amely csak a nagy költőknek sajátja.

7 Szülés

François des Ygrées báró, midőn Macarée báróné úgy érezte, hogy közeledik a szülés pillanata, tüstént elutazott Münchenből. A báró nem akarta, hogy gyermeke Bajorországban lássa meg a napvilágot; kijelentette, hogy ez az ország fogékonnyá tesz a vérbajra.

Tavasszal érkeztek Napoule-ba, s a kis kikötő a bárót roppant sikerült, játékos rímre ihlette:

*Ó, aranyló egü, derüs Napoule,
Örömöm soha meg nem zápul.*

Ebben a városkában szülte meg gyermekét Macarée.

- Ó, ó! Ó jaj! Juj, juj, jajjjajj!

A fürdővároska három bábaasszonya nyájas beszélgetésbe merült:

ELSŐ BÁBAASSZONY

A háború jár az eszemben.

Ó, kedves barátnőim, megszámláltatok-e a csillagokat, a gyönyörű csillagokat?

Ó, kedves barátnőim, emlékeztek-e legalább a címére minden könyvnek, amit olvastatok, meg a szerzők nevére?

Ó, kedves barátnőim, gondoltok-e a szegényemberekre, akik az országúton csavarognak?

Az aranykor pásztorai kicsapták a legelőre a nyáját, mit sem féltek a tolvajoktól - csak a vadállatoktól rettegetek.

Ó, kedves barátnőim, hogyan vélekedtek az ágyúkról?

MÁSODIK BÁBAASSZONY

Hogy mi a véleményem az ágyúkról? Égnek meredő, pompás hímvesszők.

Ó, gyönyörű éjszakáim! Boldog vagyok, mert tegnap este egy gyászos varjú bűvös károgását hallottam - s ez jó előjel. Pézsmamályvával illatosítottam a hajam.

Ó, gyönyörű, merev hímvesszők - ti ágyúk! Ha a nőknek katonai szolgálatot kellene teljesíteniük, a tűzérségnél szolgálna mind!... Furcsa látvány lehet csata közben egy ágyú.

A távolban, a tengeren fények születnek.

Felelj, ó, Zélotide, felelj édes hangodon.

HARMADIK BÁBAASSZONY

Szeretem a szemét, éjszaka szeretem... mert ismeri hajamat és a hajam szagát. A marseille-i utcákon sokáig követett egy katonatiszt. Elegáns volt tarka egyenruhájában, arannyal kiverve az uniformisa, és megkísértett a szája -, de én elmenekültem csókjai elől, és beszaladtam a *family-house*-ba, ahol laktam, a *bedroom*omba.

ELSŐ BÁBAASSZONY

Ó, Zélotide, kerüld a szomorú férfiakat, mint ahogy kerülted azt a piperkőcöt. Mi a véleményed az ágyúkról, Zélotide?

MÁSODIK BÁBAASSZONY

Ó, fájdalom! ó, ha szeretne valaki!

HARMADIK BÁBAASSZONY

A népek ocsmány szerelmének eszközei az ágyúk. Ó, Szodoma, ó, Szodoma! Ó, meddő szerelem!

ELSŐ BÁBAASSZONY

Igen ám, de mi nők vagyunk! Mit akarsz mondani Szodomáról?

HARMADIK BÁBAASSZONY

Elpusztította az égből aláhulló tüzeső.

A SZÜLŐ NŐ

Ha befejezték az affektálást, legyenek olyan kedvesek, és ne feledkezzenek meg des Ygrées bárónéról.

A báró a szoba sarkában aludt, útítakarókon. Egyszerre csak elszellentette magát: hitvese úgy nevetett, hogy még a könnyei is kicsordultak. Aztán sírva fakadt, majd kiabált, kacagott, s néhány perc múlva világra hozott egy jókötésű fiúgyermeket. S akkor, elcsigázva az erőfeszítésektől, visszaadta lelkét az Úrnak, miközben olyan üvöltés hagyta el ajkát, mint amilyen huhogást Ádám örök életű első felesége hallat, amikor átkel a Vörös-tengeren.

Elbeszélvén a fentieket, úgy hiszem, sikerült tisztáznom Croniamantal születési helyének nagy fontosságú kérdését. Ám hagyjuk, hogy a négy földrész hét országának százhuszonhárom városa* hadd versengjen ezután is annak dicsőségéért, hogy a világra hozta őt!

Hiszen most már tudjuk, s az anyakönyv is bizonyítja, hogy egy atyai szellentésből született az *aranyló egű Napoule*-ban 1889. augusztus 25-én; de születését csak másnap reggel anyakönyvezték a városházán.

A Világkiállítás éve volt ez; s az Eiffel-torony, amelyet akkor építettek, az éig meredve üdvözölte Croniamantal hősi születését...

François des Ygrées báró ismét szellentett egyet, s ettől felriadt; mellette a halottas ágy, azon Macarée holtteste. A gyermek visított, a három bába kotyogott, az atya zokogott, és így kiáltozott:

*Ó, gyűlölöm Napoule-t,
Örömöm máris megzápult!*

Ezek után szükségkeresztelést hajtottak végre az újszülöttön; a nevet, melyre keresztelték, atyja egy másodperc alatt találta ki, és aligha vitás, hogy a Paradicsom egyetlen szentjét sem hívják így: CRONIAMANTAL-nak nevezték el a gyermeket. A báró, miután másnap elintézte a hitvесе temetésével kapcsolatos teendőket, továbbá megírta az örökséghez szükséges leveleket és Gaëtan-François-Étienne-Jack-Amélie-Alonso des Ygrées néven bejelentette a polgári anyakönyvvezetőnek, tüstént elutazott. A csecsemővel, akiről azt hitte, hogy édesgyermek, a monacói vonatra szállt.

8 Mammon

François des Ygrées, megözvegyülvén, a monacói fejedelemség közelében telepedett le; Roquebrune-ben vett szállást egy családnál, amelyhez egy igen csinos, Mia nevű barna lány is tartozott. Nevének örökösét a báró maga táplálta, szoptatós üvegből.

A báró gyakorta sétált a tengerparton, hajnaltájban. Az utat agavék szegélyezték, s François des Ygrées, ahányszor csak megpillantotta a fákat, akaratlanul is szárított tőkehalhoz hasonlította őket. Az ellenszél miatt megfordult olykor, hogy rágyújtson egy egyiptomi cigarettára, melynek füstje csigavonalakban emelkedett az ég felé, akárcsak a távolban kékesen derengő olasz hegyek.

A család, melynél szobát bérelt, az apából, az anyából és Miából állt. Cecchi úr, korzikai származású férfiú, krupié volt a Kaszinóban. Hajdanában Baden-Badenban dolgozott, ugyancsak mint krupié, s ott egy német leányt vett nőül. Ebből a házasságból született Mia, akinek fekete haja korzikai származásáról bizonykodott. Mindig tarka színű ruhákban járt. Libegős volt a járása, termete domború, keble kisebb, mint a fara, s minthogy kancsalított egy kicsit, tekintete révetegnek tetszett - ami még kíváncsabbá tette.

* E városok között hadd soroljuk fel Nápolyt, Drinápolyt, Konstantinápolyt, Neauphel-le-Château-t, Grenoble-t, Poltavát, Pouilly-en-Auxois-t, Pouilly-les-Fleurs-t, Naupliát, Szöult, Melbourne-t, Oránt, Názáretet, Ermenonville-t, Nogent-sut-Marne-t stb. (Apollinaire jegyzete)

Lomhán, puhán, raccsolva, mégis bájosan beszélt. Mia kiejtése és szófűzése jellegzetesen monacói volt. François des Ygréés, miután egyszer-kétszer megpillantotta a leányt, amint éppen rózsát szed, foglalkozni kezdett vele, és kitűnően mulatott Mia egyéni mondattanán, melynek szórakozásból néhány szabályát is rögzítette magában. Először olaszos fordulatait figyelte meg, s főként azt, hogy milyen sajátságosan ragozza a *lenni* igét. Továbbá egy furcsa szabályt vett észre, nevezetesen azt, hogy a leány többnyire megismétli a főmondat igéjét - például ebben a mondatban: „Moulins-ba mentem, amíg maga Mentonban járt, elmentem”, vagy pedig: „Idén részt akarok venni a nizzai lopótök-vásáron, részt akarok venni.”

François des Ygréés egy ízben még napkelte előtt, kora hajnalban kiment a kertbe. Édes álmodozásba merült: meg is hűlt közben. Hirtelen tüsszögni kezdett, megállás nélkül, hússzor egymás után: *hápci, hápci, hápci!*

A tüsszögés ellazította a báró izmait. Pirkadt; elsőnek a tenger horizontja világosodott meg, azután a virradat felgyújtotta az eget Itália felől. Búsan terült el a tenger François des Ygréés lába előtt; a látóhatáron, mint parányi felhők a sík víz fölött, Korzika hegycsúcsai görnyedeztek, majd amikor felkelt a nap, sorra eltűntek. A báró dideregni kezdett, nyújtózkodott egyet, és nagyot ásított. Megint a tengerre pillantott, kelet felé; mintha királyi flotta lángolna a vízen, szemben egy tengerparti város fehér házaival, igen, Bordighera az, ahonnan a pálmákat szállítják a Vatikán ünnepségeire. François des Ygréés odafordult a kert moccanatlanul strázsáló őréhez, a hatalmas ciprushoz, melyre füzéerként futottak fel a virágzó rózsák, egészen a fa csúcsáig. A báró mélyen beszívta a rózsák minden szagnál fönségesebb illatárját, s elnézte még feszes szirmukat - mintha eleven húsból volnának...

Ekkor hallotta meg Mia hangját: reggelire hívta.

Fügét szedett a leány, s a tejszerű csöppeket egy szilkébe csorgatta; copfja a hátát verdeste. Mia rámosolygott François des Ygréés-re:

- Nem kóstolja meg az aludttejet? - kérdezte.

A báró azt felelte, hogy nem szereti az aludttejet.

- Jól aludt? - kérdezte Mia.

- Nem; sok a szűnyog.

- Ha már megcsípték az embert, be kell dörzsölni kis citrommal, ha meg el akarja kerülni, kenjen egy vazelint az arcára, mielőtt lefekszik. Engem sohasem csípnek meg.

- Kár is volna. Mert roppant csinos lány. Bizonyára gyakran mondták már magának.

- Vannak, akik megmondják, mások csak gondolják és nem mondják, vannak. Ami azokat illeti, akik megmondják, fűtülök rájuk... a többiek pedig... az ő bajuk...

És François des Ygréés mindjárt ki is talált egy tanmesét a bátortalan férfiak részére:

Az osztriga és a hering meséje

Bölcs és szép osztriga éldögélt egy sziklán. Az osztriga mit sem törődött a szerelemmel, s ha szép idő volt, a napon sütkérezett és bámészkodott. Egyszer csak meglátta egy hering, s mintha villámcsapás érte volna, tüstént beleszeretett; ám szerelmét nem merte bevallani.

Egy szép nyári napon az osztriga boldogan és lomhán sütkérezett a napon. A hering egy szikla mögé kushadva nézte, s hirtelen roppant vágy fogta el, hogy megcsókolja az imádott osztrigát; nem tudott uralkodni magán.

A hering hirtelen belevetette magát az osztriga nyitott kagylójába; az pedig, meglepődve, azonnal összezárta a kagylóhéjat, lefejezván így a szerencsétlent, kinek teste azóta is ide-oda lebeg, fej nélkül, az óceánon...

- Megérdemelte az a hering - mondta nevetve Mia -, ha egyszer ilyen ostoba volt! Én szívesen veszem, ha azt mondják, hogy szép vagyok, de nem azért, hogy nevessek rajta, hanem hogy eljegyezzem azt, aki mondja...

François des Ygrées megfigyelte és megjegyezte ezt a sajátos nyelvi fordulatot, vagyis azt, hogy Mia az egyes szám első személyében használta az *eljegyezni* igét, holott azt többnyire csak férfiak szokták így, s az *eljegyezzük egymást* alak elterjedtebb... És azt gondolta magában: „Nem szeret. Macarée meghalt, Mia fűtül rám. Úgy látszik, nincs szerencsém a szerelemben.”

Egy szép napon François des Ygrées a Gaumates-völgyben járt, s egy kis dombon sétált, vézna törpefenyők között. A távolból odalátszott a hullámok fehér-kék vonalával szegélyezett part. A park ritkás fái között földerengett a Kaszinó. François des Ygrées elnézte a Kaszinó épületét. Olyan volt a palota, mint egy guggoló férfi, aki égne két karját. És François des Ygrées úgy hallotta, mintha a láthatatlan Mammon azt suttogná mellette:

- Nézd csak, François: az a palota az ember képmására teremtetett. Társas természetű, akárcsak az ember. Azt szereti, aki meglátogatja, és főként azt, aki boldogtalan a szerelemben... Menj oda - és nyerni fogsz. Mert nem veszthet a játékban az, aki szerencsétlen a szerelemben... mint te...

Hat óra volt, a környékbeli templomokban angelusra harangoztak. A harangok elnyomták a láthatatlan Mammon hangját, s az elhallgatott; François des Ygrées hiába kereste tekintetével.

François másnap elindult a Mammon templomába. Virágvasárnap volt. Az utcákon rengeteg gyerek, serdülő lány sétált, mindnek pálma- és olajág a kezében. A pálmák vagy roppant egyszerűek voltak, vagy pedig különleges művészettel fonták be őket. Minden sarkon pálma-fonók dolgoztak, a falnak támaszkodva. Gyakorlott ujjaikon furcsán-bájosan csavarodtak és tekergőztek a pálmárosok. A gyerekek keménytojásokkal játszottak. Az egyik téren srácok tángáltak egy kövér, vörös kölyköt, akit rajtakaptak, hogy márványtojást használ: Így aztán fel is törte a többi tojást, és sorra elnyerte őket. Pirinyó kislányok siettek a misére, csinos ruhában, kezükben, mint a gyertyát szokás, fonott pálmaágot tartva, amelyre anyjuk ráaggatta a nyalánkságokat.

„A pálma szerencsét hoz - gondolta magában François des Ygrées -, s én ma, Virágvasárnapon, robbantom a bankot!”

A játékteremben először az embereket vette szemügyre: az asztalok körül tolongtak...

François des Ygrées odalépett az egyik asztalhoz, és játszani kezdett. Vesztett. Ismét megjelent a láthatatlan Mammon, s ahányszor csak elsöpörték tétjét a gereblyével, kemény hangon azt mondta:

- Vesztettél!

És François már nem is látta az embereket, forgott vele a világ, Lajos-aranyakat, zsetonokat, pénzkötegeket helyezett el egy-egy számra vagy *à cheval*, transzverzálisan vagy színre. Hosszú ideig játszott, és utolsó fityingjét is elvesztette.

Amikor megfordult, ismét a kivilágított termet látta maga előtt; a játékosok ugyanúgy nyüzsögtek, mint az imént. Megpillantván egy fiatalembert, akinek komor arckifejezése arról tanúskodott, hogy bizonyára neki sem volt szerencséje, François rámosolygott, s megkérdezte: vesztett-e?

A fiatalember dühösen válaszolt:

- Miért, ön is? Egy orosz úr mellettem több mint kétszázezer frankot nyert. Ó, ha volna még száz frankom, átmennék a *trente et quarante* terembe, hogy feltörjek. De nem - voltaképpen irtózatoss pechem van, pokoli balszerencsém; nekem már lőttek! Képzelve csak...

És karon ragadva François-t egy dívány felé vonszolta:

- Képzelve el - folytatta a fiatalember, miután mindketten leültek -, *mindent* elvesztettem. Majdnem hogy tolvaj vagyok. A pénz, amit eljátszottam, nem az enyém. Nem vagyok gazdag ember, de jó állásom van a kereskedelmi életben. A főnököm Marseille-be küldött, hogy behajtsak bizonyos járandóságokat. Felvettem a pénzt, és vonatra ültem, hogy szerencsét próbáljak a Kaszinóban. Vesztettem. Mit tegyek? Le fognak tartóztatni. Azt fogják mondani, hogy gazember vagyok... pedig egy fitying hasznom sem volt a pénzből. Mindent elvesztettem. És ha nyertem volna? Akkor senki sem veti a szememre. Ó, milyen balszerencse! Nincs más kiút számomra, mint az öngyilkosság.

S a fiatalember hirtelen felugrott, pisztolyt emelt szájához, és meghúzta a ravaszt. A holttestet elvitték. Egy-két játékos hátrafordult, de senki sem mozdult el helyéről, legtöbben észre sem vették az incidenst. Az eset azonban igen nagy hatással volt François des Ygrées báróra. Az utolsó vasig elvesztette Macarée örökségét - mindazt, amit a gyerekre hagyott. François, miközben elhagyta a játékszertermet, úgy érezte, mintha olyan szűkre záródna körülötte a világ, mint egy cella - később pedig, mint egy koporsó.

Visszautazott a városkába, ahol lakott. A kapuban Mia egy utassal beszélgetett, aki bőröndöt tartott kezében; François megállt.

- Hollandus vagyok - mondta az utas -, de a Provence-ban lakom, és szeretnék néhány napra kivenni egy szobát; matematikai kutatásokkal foglalkozom.

François des Ygrées báró baljával csókot hintett Mia felé, jobbajával pedig fölemelte pisztolyát, majd föbe lőtte magát, és a porba rogyott.

- Csak egy szobát szoktunk kiadni - mondta Mia. - De lám, már szabad is...

És gyors léptekkel François des Ygrées báróhoz sietett, lecsukta szemét, majd csörögni kezdett, mint a szarka, sikoltozni: összecsősdültek a környék lakói. Hamarosan rendőrért szaladtak, a rendőrség elszállította a holttestet - és a báróról többé nem esett szó.

Ami a gyermeket illeti, akit atyja a reá oly jellemző lírai hevülettel egyszer s mindenkorra Croniamantalnak keresztelt el, őt magához vette a hollandus, és hamarosan el is vitte, hogy saját fiaként nevelje fel.

Aznap, amikor elutaztak, Mia eladta szüzességét egy milliomos galamblövő-bajnoknak; harmincötödik ízben történt, hogy erre a kis kereskedelmi ügyletre sor került.

9 Pedagógia

A hollandus, akit Janssennek hívtak, magával vitte Croniamantalt, Aix környékére; a házat, ahol laktak, a környékbeli Kastélynak nevezték. Ám a Kastélynak csupán a neve volt nagyúri; voltaképpen közönséges, tágas ház volt, s tehenészet és istálló tartozott hozzá.

Janssen úr szerény jómódban élt, egyes-egyedül ebben az épületben, amelyet azért vásárolt, hogy elvonulva tölthesse napjait - hirtelen megszakadt jegyessége óta ugyanis kissé hipochonderré lett. A Kastélyt most annak szentelte, hogy itt tegyen kísérletet Macarée és Viersélin Tigoboth fiának, Croniamantalnak, az ősrégi des Ygrées név örökösének felnevelésére.

Janssen, a hollandus, sokat utazott életében. Minden európai nyelven beszélt, továbbá tudott arabusul, törökül, nem szólva a héberről és a többi holt nyelvről. Beszédmódja éppoly tiszta és világos volt, mint kék szeme. Hamarosan barátságot kötött néhány aix-i humanistával, akiket olykor-olykor felkeresett; számos külföldi tudóssal is levelezésben állt.

Amikor Croniamantal hatéves lett, Janssen úr gyakran elvitte magával reggeli sétáira, ki a szabadba. Croniamantal szerette ezeket a tanulóórákat a fákkal borított dombok ösvényein. Janssen úr olykor meg-megállt, s az egymás mellett röpködő madarakra vagy a kergetődző, majd egy vadrózsabokron játszadozó pillangópárra mutatva azt mondta, hogy a természetben mindent a szerelem igazgat. Esténként, holdfényben is sétálgattak néha, s a mester elmagyarázta tanítványának a bolygók titokzatos elrendeltetését, pályájukat, s hogy milyen hatással vannak az emberekre.

Croniamantal soha életében nem felejtette el, hogy mestere egy holdfényes májusi este elvitte magával egy rétre, messze egy erdőtől; a tejszínű, folyékony fényben ragyogott a fű. Szentjánosbogarak csillogtak körös-körül; foszforeszkáló, kóbor fényük különös varázst adott a vidéknek. A mester felhívta tanítványának figyelmét a májusi éjszaka édes hangulatára:

- Tanuljon meg - mondta, mert mióta a gyermek nagyobbacska lett, nem tegezte már -, tanuljon meg *mindent* a természettől, és szeresse. A természet legyen igazi dajkája, a természet, melynek hatalmas keble a hold és a domb...

Croniamantal ekkoriban töltötte be tizenharmadik életévét, s igen nyílt eszű fiú volt. Figyelmesen hallgatta Janssen úr szavait.

- Én mindig a természetben éltem, de voltaképpen ostobán, mert nem szabad emberi szeretet és szerelem nélkül, társ nélkül élni. Ne felejtse el, hogy a természetben az égvilágon minden a szerelem bizonyítéka. Ami engem illet - én, sajnos, épp azért vagyok szenvedésre kárhoztatva, mert nem engedelmeskedtem ennek a törvénynek, amely előtt nem létezik más, csak önnön szükségessége - s maga a sors.

- Hogyan - mondta Croniamantal -, ön, mesterem, aki oly sok tudományban jártas, hogyhogy nem fedezte fel azt a törvényt, amelyet minden bugris ismer, sőt az állatok, a növények, s maga a tehetetlen anyag is?

- Boldog gyermek, aki tizenhárom éves korában ilyen kérdéseket tesz fel! - mondta Janssen úr.
- Hiszen ismertem én mindig a törvényt, mely ellen egyetlen élőlény sem lázadhat fel. De vannak szerencsétlen emberek, akiktől megtagadtattam, hogy megismerjék a szerelmet. S ez főként tudósokkal és költőkkel esik meg. A lélek testből testbe vándorol, s ami engem illet, én tudom is, hogy milyen életet élt régebben a lelkem: mindig meddő tudós-testekbe lehelt életet. Ne hökkenjen meg azon, amit mondtam. Vannak népek, amelyek tisztelik az állatokat, és hisznek a lélekvándorlásban, ebben a bölcs és nyilvánvaló, de egyszersmind szertelen tanításban - szertelen mert mit sem törődik az elfecsérelt formákkal és az elkerülhetetlen tékozlással. Nos, ennek a tiszteletnek ki kellene terjednie a növényi, sőt az ásványi életre is. Mert mi egyéb az utak pora, mint a halottak hamva? Igaz, az ókoriak úgy vélték, hogy a tehetetlen dolgokban nincsen élet. A rabbik azt tartották, hogy ugyanazon lélek lakott Ádám, Mózes és Dávid testében. S Ádám neve héberül csakugyan az Álefből, Dáletből és Memből áll, e három név első betűjéből. Az ön lelke, fiatal barátom, akárcsak az enyém, más emberi testekben, más állatokban lakott, szétszóródva, s halála után is így lesz - minthogy világunkban mindennek ismét használhatóvá kell válnia. Mert könnyen lehet, hogy napjainkban már semmi új sincs a nap alatt, s lehet, hogy vége szakadt a teremtnének... Én eldobtam magamtól a szeretetet, a szerelmet, de - esküszöm - ha még egyszer élhetnék, nem így tennék. Sanyargattam a testem, és kemény bünbánatot tartottam... Szeretném, ha boldog lenne, Croniamantal.

Croniamantalt arra oktatta mestere, hogy idejének zömét szentelje a tudományoknak, s állandóan tájékoztatta a legújabb találmányokról. Latinra és görögre is megtanította Gyakran olvassák kettesben Vergilius eclogáit, vagy pedig Theokritoszt fordították egy olajfaligetben, mely olyan volt, akár az antik tájak. Croniamantal ékes franciasággal beszélt, de mestere latin nyelven oktatta; az olasz nyelv titkaiba is beavatta, és már korán Croniamantal kezébe adta Petrarca verseit, aki hamarosan kedves költőjévé is lett. Janssen angolra is megtanította Croniamantalt, és megszerettette vele Shakespeare-t. Főként a francia írókat kedveltette meg tanítványával. A francia költők közül Villont, Ronsard-t meg a *Pléiade*-ot, Racine-t és La Fontaine-t tartotta a legtöbbre. Cervantest és Goethét fordításban ismertette meg a fiatalemberrel. Croniamantal mesterének tanácsára lovagregényeket is olvasott - akadt közöttük olyan, amely bizonyára Don Quijote könyvtárában is megvolt. S ez utóbbi olvasmányok legyőzhetetlen vágyat ébresztettek Croniamantalban a kalandok és a veszedelmes szerelmi vállalkozások iránt. Vívni is tanult, meg lovagolni; tizenöt éves korától kezdve minden vendégüknek kijelentette, hogy szentül elhatározta: hírneves lovag lesz, aki nem tűr meg urat maga fölött - és máris egy úrnőről ábrándozott...

Croniamantal csinos, karcsú, sudár termetű ifjú volt. A lányok, ha a falusi vásáron elment mellettük, vihogni kezdtek, és lesütötték szemüket tekintete előtt. Minthogy megszokta a költői formákat, a szerelmet mint hódítást képzelte el. A boccacciói reminiscenciák, bátor jelleme, neveltetése - minden hajlamossá tette rá, hogy kezdeményezni merjen.

Egy szép májusi napon hosszú sétalovaglásra indult. Reggel volt, a természet még üdén csillogott. Harminc remegett a bokrokon, és az út mindkét oldalán olajfaligetek terültek el; az olajfák szürke levelei lassan rezegtek a tengeri szélben, pompás összhangot alkotva az ég kékjével. Az utat, ahova Croniamantal ért, javították. Jóképű legények voltak az útépítő munkások, csinos, tarka sipkát viseltek, és lusta mozdulatokkal dolgoztak; munka közben daloltak, és olykor meg-megálltak egy percre, hogy húzzanak egyet a kulacsból. Croniamantal arra gondolt, hogy ennek a sok jóképű legénynek mindnek van már „violája”. (Mert erre felé csak így nevezik a szeretőt.) A legények és a lányok is azt mondják: „a violám” - s ezen a szép vidéken csakugyan olyanok a legények is, a lányok is, mint a viola. Croniamantalnak elszorul a szíve, és teste, melyet rajongásig hevített a tavasz és a lovaglás, szerelemért epedett.

Egy kanyarban váratlan látvány tűnt fel - s ez csak növelte Croniamantal gyötrelmét. Egy kis hídhöz ért, mely az utat keresztező folyócskán vezetett át. Magányos vidék volt ez, s Croniamantal a bozót és a nyárfák törzse mögött két szép fiatal leányt pillantott meg, amint anyaszült meztelenül fürödnek. Az egyik leány a vízben állt, és egy ágba fogódzott. Croniamantal megcsodálta a leány karját és telt idomait, melyet alig fátyoloztak be a hullámok. A másik leány a parton állt, éppen törülközött a fürdés után, s látni engedte elragadó formáit és bájait, amelyek tüstént lángra gyújtották Croniamantalt; elhatározta, megszólítja őket, és részt kér szórakozásukból. Szerencsétlenségére azonban két sihedert pillantott meg, akik egy közeli fa ágai közül lesték a zsákmányt. A két legényke lélegzet-visszafojtva figyelte a fürdőző lányok minden mozdulatát, s így észre sem vették a lovast, aki teli torokból felnevetett, majd megsarkantyúzta lovát, és kiáltozva átvágatott a kis hídon.

A nap már a tetőfokra ért, és csaknem a zenitről lövellte a földre elviselhetetlen sugarait. Croniamantal szerelmi nyugtalanságához égő szomjúság járult. Roppant megörült, amikor egy tanyát pillantott meg az út szélén. Hamarosan odaért a házhoz, mely mögött kedves kis gyümölcsös terült el, virágzó fákkal. Rózsaszínű és fehér cseresznyés és barackos volt. A sövényen fehérenmű száradt, s Croniamantal nagy örömmel pillantott meg egy tizenhat év körüli, elragadó parasztlányt, aki ruhát mosott egy nagy kádban, az alig lombosodó fügefa árnyékában, mely a szomszédos telken nőtt, és áthajolt a gyümölcsös felé. A leány ügyet sem vetett Croniamantal érkezésére, folytatta a házi munkát; a fiatalember ezt igen nemes tevékenységnek tartotta, mert ókori emlékekkel telítve, Nauszikaához hasonlította.

Croniamantal leszállt a lóról, a sövényhez lépett, és elbűvölve szemlélte a csinos leányt. Hátról látta. Felhajtott, kurta szoknyája kivillantotta jó formájú lábikráját, hófehér harisnyáját. Mozdulatai, amint mosás közben ide-oda hajladozott, kellemes ingert váltottak ki a fiúból. A leány ingujját is felgyűrte, és Croniamantal megpillantotta szép, telt, barna karját - s az nyomban elbűvölte.

Mindig is gyengém volt a szép kar. Vannak férfiak, akik azt tartják a legfontosabbnak, hogy a láb tökéletes legyen. Bevallom, reám is hat a láb, de nézetem szerint a női karnak kell a legtökéletesebbnek lennie. A nő folytonosan mozgatja karját, s az mindig itt van a szemünk előtt. Akár azt mondhatnánk, hogy a kar *a báj szerve*, s hogy ügyes mozdulatainak következtében valóságos fegyvere a Szerelemnek, amikor az édes kar, könyékben meghajlítva, újra emlékeztet, vagy pedig - kinyújtva - nyílvesszőre...

Croniamantalnak is ez volt a véleménye. Éppen ez járt a fejében, amikor lova, melyet gyeplőjénél fogva tartott, az abrakolás megszokott időpontjára emlékezve hirtelen felnyerített, élelmet követelve. A leány tüstént megfordult, s csodálkozva vette észre, hogy a sövény fölött egy idegen férfi figyel. Elpirult, s ettől még bájosabbá vált. Barna bőre arra vallott, hogy szaracén vér csordogál ereiben. Croniamantal inni- és ennivalót kért. A szép leány bájosan és jószívvel bevezette a majorba, és egyszerű ebéddel szolgált. A fiatalember tejjel, tojással, fekete kenyérrel hamarosan elverte szomját és éhségét, s ő étkezés közben ifjú vendéglátóját kérdezgette, azt remélvén, hogy alkalma nyílik majd bókokra. Megtudta, hogy a leányt Mariette-nek hívják, s hogy szülei a szomszédos faluba mentek, zöldséget vittek a piacra; bátyja az útépítésnél dolgozik. A család boldogan él a gyümölcsös és az istálló adta termékekből.

Megérkeztek a szülők - szép parasztemberek -, s Croniamantal, aki máris szerelemre lobbant Mariette iránt, nagy csalódást érzett. Nem sokáig maradt, megkérdezte a leány anyját, hogy

mivel tartozik, s hamarosan el is ment - miután hosszú tekintetet vetett Mariette-re; a leány nem viszonzta ugyan pillantását, de Croniamantal örömmel vette észre, hogy elpirul, és elfordul.

Croniamantal ismét nyeregbe szállt, és elindult hazafelé. Minthogy életében először érzett szerelmi bánatot, mélabút fedezett fel a tájban - holott az előbb is erre járt. Az olajfák szürke leveleit éppoly szomorúnak látta, mint amilyen szomorú volt ő maga. Az árnyak úgy terjedtek, akár a tenger hullámai. A folyócska, ahol nemrég a fürdőző lányokat megpillantotta, elhagyatott volt. Elviselhetetlennek érezte az apró habok moraját - mintha rajta gúnyolódna. Vágtába kezdett. Alkonyodott, fények gyúltak a távolban. Aztán leszállt az este; Croniamantal ügetésre fogta lovát, és csapongó álmodozásnak adta át magát. Az ereszkedő utat ciprusok szegélyezték, s Croniamantal, akire ráborult a szerelem és az éj sötétje, mélabúsan folytatta útját.

Mestere a következő napokban észrevette, hogy Croniamantal, aki addig roppant szorgalmas volt, most oda sem figyel tanulmányaira. És a hollandus kitalálta, hogy ennek a csömörnek csakis szerelem lehet az oka.

Janssen úr örömébe csak azért vegyült némi ürm, mert Mariette egyszerű parasztlány volt.

Szeptember végén jártak, s a hollandus magával vitte tanítványát a bogyóktól roskadozó olajfák alá, és kifejtette, hogy miért rosszallja Croniamantal szenvedélyét; a tanítvány vérvörösén hallgatta a szemrehányásokat. Sírtak a kora őszi szelek, s Croniamantálnak, búsan és szégyenkezve, mindörökre elment a kedve tőle, hogy valaha is viszontlássa bájos Mariette-jét, és most már csupán szép emléket akart megőrizni a leányról.

Croniamantal nagykorú lett.

Minthogy megállapították, hogy a szíve beteg, a sorozásnál alkalmatlannak minősítették. Nem sokkal később mestere hirtelen elhalálozott, végrendeletileg reá hagyván kicsiny vagyonát. Croniamantal, miután eladta a Kastélynak nevezett házat, Párizsba utazott, hogy békésen az irodalom iránti vonzalmának élhessen - hiszen egy ideje nagy titokban verseket írt, és egy ócska szivarosdobozban gyűjtötte költeményeit.

10 Költészet

1911 legelején, egy rosszul öltözött fiatalember rohant végig az Houdon utcán. Roppant mozgékony arca hol örömet, hol meg nyugtalanságot tükrözött. Tekintete mohón megragadott mindent, amit megpillantott, s ahányszor csak szempillája gyors mozdulattal lezárult - mint ahogy az ember állkapcsa összezsugorodik -, az egész világegyetemet elnyelte, mely állandóan meg-megújult kinyíló szeme előtt. A fiatalember futás közben képzelete elé vetítette legkisebb részleteit is azoknak a végtelen világoknak, amelyek éltették. Párizs üvöltései és mennydörgései idehallatszottak a távolból, itt zúgtak a fiatalember körül, s ő hirtelen megtorpan, kifulladásra, mint egy betörő, akit régóta üldöznek, és most meg akarja adni magát. A kiáltások, a zajok azt bizonyították, hogy ellenségei már nyomában vannak - akár egy tolvajnak. Szája és tekintete ravaszságról árulkodott, s most, hogy meglassította lépteit, emlékezetébe menekült - és ment, ment előre, míg végzetének és tudatának minden ereje össze nem fogott, és el nem távolította útjából az időt, hogy megjelenjék előtte annak igazsága, ami van, ami volt, és ami lesz...

A fiatalember belépett egy földszintes házba. A nyitott kapun tábla hirdette:

Bejárat a műtermekhez

Végigsietett egy folyosón, ahol olyan sötét és hideg volt, hogy úgy érezte, menten szörnyethal; minden akarataerejét összeszedve, összeszorítva fogát és öklét, a fiatalember most izzé-porrá zúzta az örökkévalóságot. Azután egyszerre csak megint visszaáradt belé az idő fogalma, melynek egyes pillanatai - amint egy hirtelen meghallott falióra ketyegése tagolta őket - üvegcserepként hullottak a földre, s a fiatalembert újból átjárta az élet, és az idő ismét múlni kezdett. De amint elszánta magát, hogy bezörget egy ajtón, szíve gyorsabban kezdett dobogni: attól tartott, hogy nem talál otthon senkit.

Bekopogott.

- Én vagyok, Croniamantal! - kiáltotta.

Az ajtó mögött egy fáradt - vagy talán roppant terhet cipelő - férfi léptei közeledtek, igen lassan, és amikor kitarult az ajtó, a hirtelen fényben két ember szökkent a világra, és tüstént szövetséget is kötöttek.

Az istállóhoz hasonló műteremben hatalmas nyáj juhait heverték szerteszét: a szunnyadó festmények; és a pásztor, aki őrizte őket, rámosolygott barátjára.

Egy állványon egymásra rakott sárga könyvek sorakoztak, mint megannyi vajtömb. A szél kicsapta a rosszul becsukott ajtót, és ismeretlen lényeket sodort be, akik aprókat sikítva jajveszékeltek, és elpanaszolták ezernyi keservüket. Az ajtó mögött ott üvöltöttek a gyötrelmek farkasszukaí, arra készülve, hogy széttépjék a nyáját, a pásztert meg a pásztor barátját, és így vessék meg e helyen az Új Város alapjait. Ám a műteremben százszínű örömek hemzsegték. Hatalmas ablak húzódott végig az északi oldalon, és az ablakon át semmit sem lehetett látni, csak a kék eget, mely olyan volt, mint egy asszony dala. Croniamantal levetette felöltőjét - az úgy hullott a földre, akár egy vízbe fúlt férfi hullája -, majd egy díványra telepedett, és szóltanul, hosszasan nézte a festőállványra helyezett új vásznat. A festő, aki kék vászonruhát viselt - a lába mezítelen volt -, ugyancsak a képet nézte: a festményen két asszony emlékezett a jeges ködben.

Volt a műteremben egy végzetes tárgy - a nagy, törött tükördarab, amelyet kampósszegek erősítettek a falra. Felmérhetetlen, merőlegesen elterülő holttenger volt a tükör, mélyén hamis élet élesztgetett valamit, ami nem is létezik. Így áll szemtől szemben a Művészettel önnön lát-szata, amelytől az emberek egy csöppet sem óvakodnak, és amely lealacsonyítja őket, amikor a Művészet már fölemelte volt mindnyájukat. Croniamantal ültében meghajolt, s térdére könyökölve levette tekintetét a festményről, hogy a földön heverő táblára pillantson; a táblára ecsettel a következő figyelmeztetés volt írva:

A BISZTRÓBAN VAGYOK

A Benini madár

Croniamantal elolvasta, majd még egyszer elolvasta ezt a mondatot, miközben a Benini madár saját festményét nézegette, és hátrálva, majd ismét előbbre lépve fejét jobbra és balra hajtotta. Azután Croniamantalhoz fordult:

- Tegnap este láttam a feleségedet - mondta.

- Ki az? - kérdezte Croniamantal.

- Nem tudom; láttam, de nem ismerem: *igazi* fiatal lány - s te az ilyen lányokat szereted. Komoly és gyermekes az arca, mint azoknak, akiknek végzetük azt parancsolja, hogy

szenvedést okozzanak. Csupa báj, de ha felemeli a kezét, hogy eltaszítson, hiányzik belőle az a fajta nemesség, amelyet nem szeretnek a költők, mert megakadályozza, hogy epekedve szenvedjenek. Mondom: láttam a feleséged. Maga a rútság és a szépség; olyan, mint mindaz, amit manapság szeretünk. És az íze minden bizonnyal olyan, mint a babérlevélé.

De Croniamantal oda sem figyelt.

- Tegnap - szakította félbe barátját - megírtam utolsó költeményemet, amely a szabályos verselés törvényeit követi:

*Kell az ének
A fenének!*

- és az utolsót, amelyet szabálytalan formában írtam.

PROSPEKTUS EGY ÚJ GYÓGYSZERHEZ

*Ó miért jött vissza Hjalmár
A kupák serlegek üresek
Az esticsillagok
Hajnalcsillagokká lettek
És fordítva
A Hruloe-erdő boszorkánya
Készített ételt és étellel bételt
A boszorka a lóhúst szerette
De Hjalmár azt nem ette
Mai Mai ramaho nia nia*

*S a hajnalcsillagok
Újfent esticsillagokká lettek
És fordítva
S Hjalmár így kiáltott: - Maroe nevében
Arnammoer rosszlánya ó
Készítsd el a hősök italát
- Parancsodra gáncstalan lovag
Mai Mai ramaho nia nia*

*A boszorka megragadta a napot
Mégmártotta a tengerben
Mint a háziasszonyok
A sonkát a sós pácban
De ó jaj! a mohó lazacok
Felfalták a vízben a napot
És parókát fontak
Sugaraiból
Mai Mai ramaho nia nia*

*A boszorka megragadta a holdat
És bepólyálta mint a kiváló halottakat
Meg a csecsemőket szokás
És most már csak a csillagok világítottak
Az örök csillagok
Fényüknél csipkeharaszt-főzetet kotyvasztott
Norvég kutyatej-kátrányból*

*És tündértakonyból
Hogy inni adjon a hősnek
Mai Mai ramaho nia nia*

*És Hjalmár meghalt akár a Nap
És a boszorka felmászott a fenyőfára
Estig hallgatta
A palackbazárt szelek üvöltését
És esküsznek a hazug szkaldok hogy így volt
Mai Mai ramaho nia nia*

Croniamantal elhallgatott egy pillanatra, majd így folytatta:

- Ezután csak olyan költeményeket írok, amelyek minden nyügtől szabadok - még a nyelv béklyójától is: Hallgasd csak, öregem!

MAHÉVIDANOMI RENANOCALIPNODITOC

EXTARTINAP + v. s.

A. Z.

Tel.: 33-122 Pan: Pan

OeaoiiiioKTin

iiiiiiiiiiii

- Utolsó versed, szegény jó barátom - mondta a Benini madár - egyszerű plágium Fr.nc.s J.mm.s után.

- Nem igaz! - mondta Croniamantal. - Végeztem a tiszta költészettel. Látod, hova jutottam: a te hibádból! Színdarabot akarok írni.

- Okosabban teszed, ha megkeresed a lányt, akiről az előbb beszéltem. Ismer, és úgy látom, bolondul érted. Jövő csütörtökön megtalálod a meudoni erdőben, majd megmondom, hol. Arról lehet felismerni, hogy ugrókötelet tart a kezében. Tristouse BallerINETTE a neve.

- Jó - mondta Croniamantal -, megkeresem BallerINETTE-et, és vele fogok hálni, de mindenekelőtt el akarok menni a Színházakhoz, hogy elvigyem darabomat, a *Iéximal Jélimite*-et, amelyet műtermedben írtam tavaly, citromevés közben.

- Tégy, amit akarsz, barátom - mondta a Benini madár -, de ne feledkezz meg Tristouse BallerINETTE-ről, eljövendő feleségedről.

- Jól beszélsz - mondta Croniamantal -, de még egyszer el akarom üvölni a *Iéximal Jélimite* meséjét. Hallgass ide:

Egy férfi újságot vásárol a tengerparton. Egy házból, melynek kertje is van, kilép egy katona, kinek két keze két villanykörte. Egy fáról lemászik egy három méter magas óriás. Megrázza az újságárusnőt, aki gipszből van, s ahogy elesik, rögtön szét is törik. Megjelenik a bíró. Borotvával sorra mindenkit meggyilkol, de szökdelve megérkezik egy láb, szájba rúgja a bírót, az szörnyethal, a láb pedig egy bájos kis dalt énekel.

- Csodálatos! - mondta a Benini madár. - A díszleteket én készítem... hiszen megígérted.

- Mi sem természetesebb - felelte Croniamantal.

11

Színműírás

Croniamantal másnap felkereste a Színházakat; Pingu úrnál, a bankárnál gyűltek össze. Croniamantalnak, minthogy megkente a *padalobre* és a szolgálatos tűzoltó markát, sikerült bejutnia. Bátran belépett a terembe, ahol a Színházak, valamint bűntársaik, cinkosaik és bérnyilkosaik gyülekeztek.

CRONIAMANTAL

Színházak! Azért jöttem, hogy felolvassam önöknek színművemet, a *Iéximal Jélimite*-et.

SZÍNHÁZAK

Könyörgünk, várjon egy percig, uram! hadd közöljük előbb a nálunk uralkodó szokásokat! Íme, itt áll közöttünk - színészeink, szerzőink, kritikusaink és nézőink körében. Figyeljen figyelmesen, és ne szóljon egy szót se - vagy legfeljebb ha egyet.

CRONIAMANTAL

Uraim, köszönöm a szívélyes fogadtatást. Bizonyára hasznomra válik, amit hallani fogok.

A SZÍNÉSZ

*Szerepem addig él csupán, amíg a rózsza
De anyám vágyom a metempszychózisokra
Ó főkás Próteusz metamorfózisodra*

EGY ÖREG RENDEZŐ

Emlékszik, asszonyom?! 1832-ben, egy szép havas este ismeretlen férfi kopogott egy villa kapuján a Chanteboun-ból Sorrentóba vezető úton...

A KRITIKUS

Manapság egy színmű sikerének legfontosabb feltétele, hogy ne ismerjük a szerző nevét.

MEDVETÁNCOLTATÓ A MEDVÉHEZ

Hemperegj meg zöldborsón!

Tégy úgy, mintha halott volnál... Szoptasd meg a bocsodat...

Táncolj!... Polkát!... Most mazurkát...

KORHELYEK KARA

*Ide süss mily bor
A színe bíbor
Igyunk igyunk
Amíg birunk*

TORKOSOK KARA

*Fal egy csapat
Mohó alak*

*Mindent bekapnak
Morzsát se hagynak*

KORHELYEK KARA

*Ide süss mily bor
Igyunk igyunk
A színe bíbor*

R.D..RD K.PL.NG, A SZÍNÉSZ, A SZÍNÉSZNŐ, A SZERZŐK
(a nézőkhöz)

Fizess! Fizess! Fizess! Fizess! Fizess! Fizess! Fizess!

A PRÉDIKÁTOR

A Színház, kedves felebarátaim, a test és a lélek számára a botrányoknak fertője és a züllésnek otthona! A műszakiak tanúsága szerint a színházban minden, de minden csak trükk! Boszorkányok lépnek be a kapun, öregebben, mint Morgana, és a végén azt hisszük, hogy tizenöt éves lányok!

Mennyi vér folyik egy melodrámban! Bizony mondom néktek, ez a vér, ha ál-vér is, bőségesen visszahull majd a szerzők, a színészek, a színházigazgatók, a nézők gyermekeinek fejére - hetedízigen. *Ne mater suam* - mondták volt egykor a leányok anyjuknak. Manapság azt kérdik: „Színházba megyünk ma este?”

Bizony mondom néktek, felebarátaim. Kevés az olyan látványosság, mely ne vinné kísértésbe a lelkeket. A természet látványosságán kívül csak egyet ismerek, amelyet bátran megnézhet az ember: a fíngművész mutatványát. Mert ez utóbbi mutatvány, kedves felebarátaim, vaskos és egészséges ám! A zaj nevetésre ösztönöz, kikergeti a Sátánt az ágyékból, ahol szállása vagyon. A sivatag remetéi is így üzték ki magukból az ördögöt.

EGY SZÍNÉSZNŐ ANYJA

F...tál, Charlotte?

A SZÍNÉSZNŐ

Nem, mama, bőfögtem.

MAURICE BOISSARD

Lám, egy anya zsigerei napjainkban!

EGY SZERZŐ, AKINEK DARABJÁT ELFOGADTA A COMÉDIE-FRANÇAISE

Úgy látom, barátom, nem ismeri ki magát. Hadd tanítsam meg a színházi nyelv egynémely kifejezésére. Figyeljen figyelmesen, s jegyezze meg e szavakat - ha képes rá!

Barátnő. - Férfi senkire sem mondhatja; nő mindenkire - főként ellenségeire.

Érett. - A kifejezés csak alakításra alkalmazható; korra nem.

High-life. - Ezt a törölmetszett francia kifejezést így fordítjuk angolra: *fashionable people*.

Közönségsiker. - Olyan előadásra mondjuk, amely negyed ház előtt megy, és a kritika levágta.

Kritikai siker. - Olyan előadásra mondjuk, amely üres ház előtt megy, és a bírálók azt írták róla, hogy unalmas, szokványos, de a díszletek szépek.

Művész. - Senki másra nem alkalmazható, csak színészre. *Igazi művész.* - Mint fent.

Viszony. - A színházban mindig veszélyes.

Óhajt néhány címet is? Roppant fontos, ha az ember sikerre vágyik. Íme, néhány cím, amely tévedhetetlenül célba talál:

A SZENTÉLY. - *A szent éj.* - ESTÉLY. - *Mocskos az inged, Lujzika.* - KASTÉLY. - *Klistély.* - LASSAN A TESTTEL! - *Varázsbár.* - BALJÓS HALJÓS. - *A boszorkány.* - GUELF ÉS GHIBELLIN. - *Nyugi, ügyis megöllek.* - HERCIG HERCEG. - *Articsóka.* - AZ ÜGYVÉDEK ISKOLÁJA. - *Égő fáklya.* -

Viszontlátásra, uram, ne köszönjön semmit.

EGY VITÉZ ITÉSZ

Uraim, hadd olvassam fel a tegnap esti roppant sikerről írt beszámolómat. Figyelnek? Elkezdem:

Aki nős, az hős

Színmű három felvonásban. Írta: Barquis márki, Rohamváry Róbert, Rajongovszky Kázmér, Eleő-Kheleő grófnő, Jane Fontaine és Lappália Natália. Díszlettervező: Szabó Atanáz, Kovács Szervácus és Balog Raffael. A jelmezeket a Jeannette-szalón, a kalapokat az Alajos-kalapossal tervezte, a bútorokat a Mac Tead-cég, a fonográfokat a Hernstein-cég, a havikötőket a Van Feuler és társa cég szállította.

Bizonyára minden olvasóm emlékszik még a fogolyra, aki oly merész volt, hogy Szezosztrisz előtt elf...ta magát. El sem tudtam képzelni ennél izgalmasabb cselekményt - mielőtt megnéztem Barquis márki stb., stb. színművét. Főként arra a jelenetre gondolok, amely a bemutatón oly hatalmas sikert aratott: amikor Prominenszky, a bankár, a vizsgálobíró előtt morogni kezd.

A darab jó, de azért nem annyira, mint vártuk. Ám a kurtizán-hitves, aki megsüti a maga pecsenyéjét egy titkos pálinkafőző kihunyni készülő lángjának parázsán, így is felejthetetlen alak, sokkal izgalmasabb, mint Kleopátra és Madame de Pompadour. Bér Balambér ügyes komikus: kitűnő családapa a szó minden értelmében véve. Csini Csillának, az eljövendő csillagnak remek lába van. Ám az előadás fénypontja Lelkes Lilla volt, akiről eddig is tudtuk már, milyen fogékony művész. Megrendítő természetességgel játszott a békülési jelenetben. Mindent egybevetve: szép este volt, és lelki szemem előtt máris ott lebeg a századik előadás bankettje.

A SZÍNHÁZAK

Nos, fiatalember, hadd közöljünk néhány témát. Ha ismert nevű szerzők írták volna őket, valamennyit műsorra tűznénk, ám ezek csupán ismeretlen remekművek, amelyeket valaki ránk bízott - és látván megnyerő arcát, bőkezűen önnek ajándékozzuk most valamennyit!

Tézisdarab. - San Strizzi herceg bolhát talált hitvesének hajában, és emiatt jelenetet rendez. A hercegnő fél év óta senki mással nem hált, csak De Chenqui örgróffal. A házaspár az örgróf szemére veti a bolhát, aki viszont senki mással nem hált, mint a hercegnővel meg Tapossynak, az államtitkárnak feleségével; az örgróf megbuktatja a kormányt, és megvetésének villámaival sújtja Tapossynét.

Tapossyné jelenetet rendez férjének. De minden tisztázódik, amikor megjelenik Részegh, a képviselő. Részegh ugyanis vakarni kezdi a fejét. Az igazságot bolházva mindnyájan bolhászkodni kezdenek. Részegh azzal vádolja választóit, hogy ők a bolhások. Végül minden rendbe jön: Cím: *Képviselők*.

Jellemvígjáték. - Isabelle Lefauchaux megígéri férjének, hogy hűséges lesz hozzá. De aztán eszébe jut, hogy ugyanezt ígérte Jules-nek, a kifutófiúnak. Szenved, hogy nem tudja összeegyeztetni a hitet, a becsületet és a szerelmet.

Lefauchaux közben kidobja Jules-t. A váratlan esemény meghozza a szerelem diadalát, és Isabelle-t, mint egy nagyáruház pénztárosnőjét látjuk viszont; Jules ugyanitt dolgozik, mint segéd. Cím: *Isabelle Lefauchaux*.

Történelmi színmű. - Stendhal, a kiváló regényíró, bonapartista összeesküvést szervez; az összeesküvés egy fiatal énekesnő hősi halálával végződik, a milánói *Scalában*, a *Don Juan* előadása közben. Stendhal, minthogy álnéven rejtőzik, megússza a dolgot. Óriási felvonulások, történelmi személyek.

Opera. - Buridan számára habozik, vajon igyék-e, egyék-e? Bálám számára megígolja, hogy Buridan számára hamarosan elpatkol. Megjelenik az aranyszamár, eszik-iszik. Szamárbőr csupasz testét mutogatja a többi számárnak. Azok úgy állnak, mint szamár a hegyen. Történetesen arra jár Sancho számára, s azt gondolja, hogy ha elrabolja az infánsnőt, bebizonyíthatja erejét; ám Melo, az áruló, értesíti a tervről a Forrás szellemét. Kihirdeti, hogy féltékeny, és megveri az aranyszamarat. Különféle átalakulások. A Herceg és az Infánsnő lovon vonul be a színpadra. A Király lemond trónjáról javukra.

Hazaftias színmű. - A svéd kormány pört indít Franciaország ellen a svéd gyufa hamisítása miatt. Az utolsó felvonásban exhumálják egy alkimista földi maradványait, aki a tizennegyedik században, La Ferté-Gaucher-ban feltalálta a svéd gyufát.

Énekes bohózat. -

*Csinos műlovarom
Szomszédnőjét megszólította:*

*Mutasd meg, milyen nálad a szalon,
S meglátod nálam milyen a konyha.*

Nos, uram - egy egész életre elég anyag egy drámaíró részére.

LACOUFF, TUDÓS

Az is fontos ám, fiatalember, hogy egy csomó színházi anekdotát ismerjen! Igen kellemesen hatnak az ifjú drámaszerző szájában, társalgás közben; íme, egynéhány:

Nagy Frigyesnek az volt a szokása, hogy megkorbácsoltatta a színésznőket. Úgy vélte, hogy a korbácsolás rózsaszínű pírt ad bőrüknek, s azt roppant kellemes elnézni.

A török szultán udvarában bemutatták az *Úrhatnám polgárt*, de a környezet ízlésének megfelelően átdolgozva, s a *mamamusiból* a *Térdszalagrend lovagja* lett.

Cécile Vestris egy ízben Mainzban járt; hintóját feltartóztatta Schinderhannes, a hírhedt Rajna-vidéki betyár. Cécile Vestrisnek nem szállt inába a bátorsága, s egy csárda ivójában táncot ropott Schinderhannes előtt.

Ibsen egyszer egy spanyol leánnyal hált; a leány a legizgalmasabb pillanatban így kiáltott fel: - Nocsak!... nocsak!... Egy drámaíró!

Egy nagy tudású színész azt mondta, hogy csak Shakespeare-t és Racine-t szereti a színpadon, s nem állja a *skriblereket*... Mostanában, mintha csakugyan kevesebbet beszélne Scribe-ről. Pedig még mindig ő uralkodik a színházi világban.

A SZÍNHÁZAK

Ne feledkezzék meg a nagyjelenetről, a csattanóról, arról, hogy minél többet bukik egy szerző, annál magasabbra emelkedik, arról, hogy egy számnak, amit a színpadon mondanak, a valószínűség kedvéért héttel vagy hárommal kell végződnie, soha ne kölcsönözzön pénzt annak, aki azt mondja: „Ötfelvonásos darabom volt az *Odéonnál*”, vagy „Egy háromfelvonásosom van a *Comédie-Française-nél*”, és ne kérdezze meg hanyag mozdulat kíséretében: „Nem parancsol tiszteletjegyet? Annyi jegyem van, hogy kénytelen vagyok a házmasteremnek is adni” - ami egyébként semmire sem kötelez.

Ebben a pillanatban egy fiatalember kezdett énekelni, kétértelmű mozdulatokkal kísérve önmagát: furcsa, buja, butus, lendületes kis dalok voltak.

PINGU ÚR

Milyen érces hang, uram, milyen érces!

LACOUFF ÚR

Talán aranyérc van benne?

PINGU ÚR

Nem arról beszélek! Mily bársonyos!

Úgy rezeg, mint egy érsek pocakja.

LACOUFF ÚR

Mondja csak ki magyarán: nem a pocakról van itt szó!

PINGU ÚR

És hogy játszik, uram, hogy játszik! egy krokodilus szeméből is könnyeket csalna ki. Egy tudós és egy bankár egyaránt ellágyul, ha ezt az éneket hallja.

CRONIAMANTAL

Viszontlátásra, uraim; alázatos szolgája. Ha megengedik, néhány nap múlva ismét felkeresem önöket. Attól tartok, darabom még nem tökéletes.

12 Szerelem

Croniamantal, követvén a Benini madár tanácsát azon a bizonyos tavaszi reggelen kísértált a meudoni erdőbe, és egy nagy fa alacsonyán lógó ágai alá telepedett.

CRONIAMANTAL

Uramisten! hogy kifáradtam! Nem attól, hogy annyit jártam - hanem hogy annyira egyedül vagyok! Nem borra szomjazom most, nem is méhsörre vagy árpasörre, hanem vízre, friss vízre ebben a szép erdőben, ahol hajnalban mindig harmat csillog a fűvön és a fákon, de ahol nincsen forrás, mely enyhét adna a szomjas vándornak... Megéheztem a sétától - de nem húsra éhezem most, nem is gyümölcsre, hanem kenyérre, finom kenyérre, mely ropogós és telt, mint egy női mell, kerek és aranyszínű, akárcsak a hold.

És Croniamantal felállt. Egyre mélyebben hatolt az erdőbe, s hamarosan elérkezett a tisztásra, ahol találkoznia kellett Tristouse BallerINETTE-tel. A bájos kisasszony még nem érkezett meg, s Croniamantal, minthogy forrásvízre vágyott, erős akaratának, vagy talán inkább forrásfakasztó tehetségének segítségével - amelyről egyébként fogalma sem volt mindeddig - tiszta vizet serkentett; a víz máris ott csordogált a fűvek között...

Croniamantal térdre vetette magát, és mohón ivott a forrásból, míg a távolban így énekelt egy női hang:

*Döndönidöndön
Pásztorlányt szeret a király
A lány a nedves-zöld mezőkön
Döndönidöndön
A forráshoz megy várva vár

A zöld mezőkön
Jön-e már nem jön jön-e már
De a forráshoz csak a Szörny jön
A zöld mezőkön
S ő fallala hol van merre jár*

CRONIAMANTAL

Máris a leányra gondolsz, aki énekel? És kicsinyesen kineveted ezt a tisztást... Azt hiszed, azért formálták kerekre, mint egy kerek asztalt, mert az emberek és a múltó napok egyenlők? Nem, Croniamantal! Hiszen tudod, hogy a napok nem hasonlítanak egymásra.

A lovagok sem egyenlők a kerek asztal körül. Egyiknek szemébe süt a nap és megvakítja - majd továbbvándorolnak a napsugarak, és a lovag szomszédját kápráztatják el, a harmadik lovagnak pedig nem a háta mögött van az árnyéka. Derék vitézek mind, s derék vitéz vagy magad is - de nem egyenlőbbek ők, mint a nappal meg az éjszaka.

A HANG

*Fannyüvő Szörny jön
Kezében jácint rózsaszál
S jó a király - itt vagyok Gyöngyöm -*

*Fanyüvő Szörny jön
Máskor gyere te jómadár*

CRONIAMANTAL

A nők hangja mindig gúnyos. Vajon az idő mindig ilyen szép? Valaki elkárhozott helyettem. Milyen szép itt, a sűrű erdőben! Ne hallgass a leány hangjára. Kérdezz! Kérdezz!

A HANG

*- Itt vagyok Gyöngyöm
Siettem hogy karodba zárj
Uram! Szül a tehénke rögtön
- Csakugyan Gyöngyöm
- Másként a szolgálód se jár*

CRONIAMANTAL

A lány, aki énekel, hogy magához csaljon, bizonyára tudatlan, akárcsak én, és bágyadt mozdulatokkal táncol...

A HANG

*Tehenünk rögtön
Megellik borja rugkapál
Isten veled Döndönidöndön
Borja lesz rögtön
De nekem mi marad Király*

Croniamantal lábujjhegyre állt: hátha megpillantja a lombok között a leányt, akire oly vadul sóvárog. És a leány csakugyan közeledett.

A HANG

*Döndönidöndön
A forrásnál a jég beáll
De majd tavasszal ha a Szörny jön
Döndönidöndön
Nem reszketek annyira már*

Karcsú, barna leány jelent meg a tisztáson. Arca sötét volt, ám mozgékony szemétől fénybe borult orcája, akárcsak a világító tollú madarak. Kócos, de rövid haja mezítelenül hagyta nyakát; olyan volt ez a sűrű, fekete haj, mint éjjelente az erdő. És Croniamantal az ugrókötekről, amelyet kezében tartott, felismerte, hogy Tristouse BallerINETTE az.

CRONIAMANTAL

Ne tovább, csupaszkarú lányka! Hadd közelítsek én! Valaki itt rejtőzik a galagonyabokorban, és kihallgathatna bennünket.

TRISTOUSE

Tudom! az a férfi, aki tojásból született, akárcsak Tündarosz fiai. Emlékszem, anyám - aki egyszerű asszony - hosszú-hosszú estéken olykor beszélt róla. A kígyótojás-kereső, aki kígyó maga is. Félek a régi emlékektől.

CRONIAMANTAL

Ne félj, csupaszkarú leányka.

Maradj velem. Csókok égne ajkamon. Itt vannak - lásd! Csókjaimmal szórom tele a homlokod, a hajad. Ódon illatokkal gazdag hajadat harapdálom. Hajadat harapdálom, hajad, mely úgy tekereg, akár a halál testén a férgek. Ó, halál, ó, férgek hajszálaival átfont halál! Csókok égne ajkamon. Itt vannak - lásd, a két kezeden, a nyakadon, a két szemeden, igen a szemeden. Csókok égne ajkamon, itt vannak - lásd, perzselnek, akár a láz, hosszan tartó csókok, hogy elvarázsoljanak velük, csókok, eszeveszett csókok a füledre, a halántékodra, arcodra. Érezd az ölelésem, hajolj meg karom szorítása alatt, fáradj el, fáradj bele, fáradj el! Csókok égne ajkamon, itt vannak - lásd, eszeveszett csókok a nyakadon, hajadon, homlokodon, szemeden, a szádon. Úgy szeretnélek szeretni ezen a tavaszi napon, amikor nincsen már virág a fákon, mert arra készül mind, hogy gyümölcsöt hozzon.

TRISTOUSE

Hagyjon engem! menjen innét! Akik szeretik egymást, boldogok - s én nem szeretem! Félek magától... De azért ne veszítsd el minden reményed, ó, költő. Halld legjobb mondásomat: Menj innét!

CRONIAMANTAL

Ó, gyötrelem! Megint csak elindulni, gyalogolni az óceánig a fenyéren, a fenyvesen keresztül, sárban, porban, erdőkön, mezőkön, gyümölcsösökön, boldog kerteken át!

TRISTOUSE

Menj. Menj innét, menj messzire ódon illatokkal gazdag hajamtól, menj - ó, te, aki az enyém vagy!

És Croniamantal elment; hátra sem pillantott. Még sokig látni lehetett az ágak között, s amikor eltűnt már, sokáig hallani lehetett elhaló hangját.

CRONIAMANTAL

Vándor, akinek husángja sincs, zarándok, akinek botja sincs, költő, akinek tolla sincs - gyengébb vagyok én, mint bárki a világon: semmim sincs már, és nem tudok én semmit...

De Croniamantal hangja már nem jutott el Tristouse BallerINETTE-ig, aki a forrás vizében nézegette magát.

Hajdanában szerzetesek irtották a malverne-i erdőt.

SZERZETESEK

Lassan száll alá a nap, s Téged áldva, Urunk, nyugodni térünk a kolostorba, hogy a hajnal ismét itt találjon bennünket az erdőben.

A MALVERNE-I ERDŐ

Mindennap, minden áldott nap rémülten s rettegve felröppenő madarak nézik, hogyan pusztul el fészük, és hogyan zúzódnak szét tojásaik, amikor ágaikat lóbálva a földre zuhannak a fák.

A MADARAK

Vidám alkonyi órán lányok és fiúk érkeznek, és itt labdáznak a fűvön. És mindnyájuk ajkán csókok égnek, le akarnak hullani a csókok, akár a túlérett gyümölcs, vagy a tojás, mielőtt elpottyantjuk. Látják őket? Látják, amint táncolnak, kószálnak, sétálnak, énekelnek szürkülettől egészen a szürkület fehér hűgáig - hajnalig?

EGY VÖRÖS HAJÚ SZERZETES

(a Menetben)

Rettegek az élettől, és szeretnék meghalni. Feldúljuk a földet! Ó, munka, ó, eltékozolt idő...

A MADARAK

*Hip-hopp mennyi tört tojás
Ebből lett a rántotta lidérc-láng kirántotta
Ide ide
Térülj jobbra
Fordulj balra
Egy kicsit
Orrod előtt s e tölgy mögött
Itt meg itt.*

CRONIAMANTAL

*(más időpontban, a malverne-i erdő
közelében, nem sokkal azelőtt,
hogy a szerzetesek elvonultak)*

Utat nyitnak előttem a szelek, földre zuhannak az erdők, hogy szabadon haladhassak, s az úton elszórva holttestek hevernek. A vándorok túlságosan sok döggel találkoznak mostanában; csupa fecsegő döggel.

A VÖRÖS HAJÚ SZERZETES

Nem akarok dolgozni többé: álmodozni akarok és imádkozni.

És a vörös hajú szerzetes leheveredett a ködszín szomorúfüzekkel szegélyezett útra, és arcát az égnek fordította.

Beköszöntött az éj, feljött a hold. Croniamantal látta, hogy a szerzetesek testvérük fölé hajolnak. S hirtelen halk kis nyöszörgést hallott, gyönges sikolyt, mely utolsó sóhajban halt el. És a szerzetesek lassú léptekkel, libasorban elhaladtak Croniamantal mellett, aki sietve egy fűzfacsoport mögé rejtőzött.

A GLORIDE-I ERDŐ

Szeretném, ha eltévedne az ifjú a nyírfák között, a kóválygó kísértetek között. De ez a férfiú az eljövendő idők felé menekül - íme, már oda is érkezett!

A távoli, becsapódó ajtók zaja robogó vonat dübörgésévé változott. Fatörzsekkel elzárt, széles, füves mérföldkövekkel szegélyezett út. Az Élet öngyilkos lesz. Ösvény; emberek sietnek rajta. Sohasem fáradtak. Föld alatti folyosók, a levegő bűzhödt. Holttestek. Hangok szólítják Croniamantalt, szalad, szalad, megy lefele.

Tristouse a szép erdőben sétált, és így tűnődött:

TRISTOUSE

Szomorú a szívem nélküled, Croniamantal. Szerettelek - anélkül, hogy tudtam volna. Körülöttem minden csupa zöld. Fejem fölött, lábam alatt minden csupa zöld. Elvesztettem, akit szerettem. Keresnem kellene, itt is, ott is, mindenütt. És a sok ember között bizonyára találnék valakit, aki megtetszene.

Croniamantal, midőn visszaérkezett a hajdanvolt időkből, s mielőtt észrevette volna Tristouse-t, megpillantván a forrást - az ő forrását - így kiáltott:

CRONIAMANTAL

Ó, istenség! Ki vagy? Hol találom örök alakodat?

TRISTOUSE

Íme, itt van Croniamantal, és szebb, mint azelőtt volt, és szebb, mint bárki más... Hallgass meg, ó, költő: ezentúl a tied vagyok.

Croniamantal rá sem hederített Tristouse-ra, s a forrás vize fölé hajolt.

CRONIAMANTAL

Szeretem a forrásokat: csodálatos jelképei a halhatatlanságnak - ha nem apadnak ki sohasem. És ez a forrás nem apadt ki. Istenséget keresek magamnak; s azt akarom, hogy örökkévalónak higgyen. És az én forrásom nem apadt ki.

Croniamantal térdre vetette magát, és imát mondott a Forrás előtt, míg Tristouse így kesergett, és jajveszékelt:

TRISTOUSE

Ó, költő a forrást imádod? Isten, add vissza a szeretőm! Jöjj! gyönyörű dalokat tudok.

CRONIAMANTAL

A forrás szebben csörgedez.

TRISTOUSE

Hát jó! háljál hideg szeretőddel, füljál bele a vizébe! De amíg élsz, az enyém vagy, és engedelmeskedni fogsz nekem!

És Tristouse Balleriette elment, és a csicsergő madarakkal teli erdőben csobogott és csörgedezett a forrás vize, miközben Croniamantal zokogott, és könnyei összevegyültek az imádott habokkal. És Croniamantal így szólt:

CRONIAMANTAL

Ó forrás! Te, aki kiapadhatatlanul fakadsz a földből, akár a vér a testből. Te, aki hideg vagy, akár a márvány, s mégis eleven, átlátszó és folyékony. Te, aki örökké változol, és örökké

változatlan maradsz. Te, aki zöldellő partjaidat élteted - imádlak! Te vagy az istenségem, és nincsen hozzád hasonló. Te fogod szomjamat oltani. Te fogsz tisztára mosni. Te fogod fülembé mormogni örök dalodat, és esténként te fogsz álomba ringatni.

A FORRÁS

Tündöklő drágakövekkel kirakott pici ágyamban szívesen hallgatom szavad, ó, költő, akit megigéztem! Avallónra emlékezem, ahol együtt élhattünk volna - te mint a Horgászok Királya, én meg almafáim alatt várakozva. Ó, almafákkal borított szigetek! De azért boldog vagyok ebben a drágakövekkel kirakott ágyban is. Ezek az ametisztek kedvesek szememnek. Ez a lapis lazuli kékebb, mint a legtisztább ég. Ez a malachit olyan, akár a rét. Szardonix, onix, achát, hegyikristály - csillogjatok ma este! Estélyt adok szeretőm tiszteletére! Egyedül megyek a mulatságra - ahogy szűz lányhoz illik. Szeretőmnek, a költőnek hatalma megnyilatkozott már, és ajándokai kedvesek szívemnek. Nekem adta két könnyes szemét, patakomban édes, adófizető forrását...

CRONIAMANTAL

Ó, termékenyítő forrás! vized mintha a hajzatod volna. Virágok születnek körülötted, és mi örökké szeretni fogjuk egymást.

Csönd volt, csak a madarak éneke hallatszott meg a levelek susogása és olykor, amikor egy madár a vízben játszadozott, egy-egy loccsanás.

S az erdőben egy kótyomfitty fűzfapoéta jelent meg: Paponat, az Algériai. Táncolva közeledett a forráshoz.

CRONIAMANTAL

Ismerlek. Paponat vagy, aki Keleten tanult.

PAPONAT

Az vagyok, csakugyan. Ó, Nyugat költője, eljöttem, hogy meglátogassalak. Hallottam, ki lett a társad -, de úgy tudom, azért még lehet társalogni veled. Milyen nyirkos itt a levegő! Nem csoda, ha berekedtél; kalciumpasztillára lesz szükséged, hogy kitisztuljon a hangod. Táncolva közeledtem hozzád. Nincs mód rá, hogy kihúzzalak a csávából, ahova magad akaratából jutottál?

CRONIAMANTAL

Ugyan! De mondd, ki tanított meg táncolni?

PAPONAT

Maguk az angyalok voltak táncmestereim.

CRONIAMANTAL

A jó angyalok, vagy a gonoszak? De mindegy - hagyjuk. Torkig vagyok a táncokkal - kivéve egyetlen táncot, amelyet magam is szeretnék megtanulni: a görögök *kordax*nak nevezték.

PAPONAT

Úgy látom, jókedvű vagy, Croniamantal; pazarul fogunk mulatni.

Örülök, hogy idejöttem. Szeretem a vidámságot. Boldog vagyok!

És a ragyogó és mély és örvénylő szemű Paponat nevetve dörzsölte kezét.

CRONIAMANTAL

Hasonlítsz rám!

PAPONAT

Nem hiszem. Én szeretek élni, te pedig szomjan halsz a forrás mellett.

CRONIAMANTAL

Hát megfeledkezel a boldogságról, amit az imént hirdettél? És megfeledkezel az én boldogságomról? Igenis, hasonlítasz rám! A boldog ember kezét dörzsöli - te is azt tetted. Szagold meg a kezed. Milyen a szaga?

PAPONAT

Halálszaga van.

CRONIAMANTAL

Hahaha! A boldog embernek ugyanolyan a szaga, mint a halottnak. Dörzsöld csak a kezed. Micsoda különbség: egy boldog ember meg egy holttest! Boldog vagyok én is, bár nem akarom a kezem dörzsölni. Légy boldog, és dörzsöld csak a kezed! Légy boldog! légy még boldogabb! Mondd, ismered már a boldogság szagát?

PAPONAT

Isten veled; ha nincs közöd az élőkhöz, nekem nincs szavam hozzád.

S miközben Paponat távolodott az éjszakában, és tündökletesen csillogott az elérhetetlen testű égi állatok megszámlálhatatlan szeme, Croniamantal hirtelen felugrott, és azt gondolta magában:

- Elegem van a természetből és az emlékekből, amelyeket felidézett! Eleget tudok már az életről: gyerünk vissza Párizsba, és próbáljuk megtalálni a bájos Tristouse BallerINETTE-et, aki oly veszettül belém bolondult.

13

Divat

Paponat, a kótyomfitty fűzapoéta, miután éjnek évadján visszaérkezett a meudoni erdőből, ahol kalandot keresni járt, épp hogy elkapta az utolsó hajót. Szerencséje volt: a hajón összeakadt Tristouse BallerINETTE-tel.

- Hogy van, kisasszony? - mondta Paponat. - A meudoni erdőben találkoztam szeretőjével, Croniamantal úrral; pillanatokon belül meg fog örülni.

- A szeretőm? - mondta Tristouse. - Nem a szeretőm.

- Pedig tegnap óta ezt beszélik irodalmi és művészeti körökben.

- Beszélhetnek, amit akarnak - mondta határozott hangon Tristouse. - Egyébként sem kellene szégyellnem, ha a szeretőm volna. Hát nem jóképű férfi? és nem tehetséges?

- De igen, igaza van. No de milyen szép a kalapja meg a ruhája!... Roppantul érdekel a divat.

- Ön mindig rendkívül elegáns is, Paponat úr. Adja meg a szabója címét, hadd közöljem Croniamantallal.

- Felesleges; mit sem érne vele - mondta nevetve Paponat. - De mondja csak: mit viselnek idén a nők? Olaszországból érkezem, és még nem tájékoztam a helyzetről. Világosítson fel, nagyon kérem.

- Idén - mondta Tristouse - bizarr és egyben házias a divat, egyszerű és fantáziadús. A női ruha összeállításánál a természet legkülönbébb területeihez tartozó anyagokat lehet felhasználni. Elragadó ruhát láttam: parafa dugóból állították össze. Legalább olyan szép volt, mint azok a mosogatórongyból készült, gyönyörű estélyik, amelyek oly nagy sikert aratnak a színházi bemutatókon. Egy híres szalontulajdonos azt tervezi, hogy régi könyvek borjúbőr kötéséből készít ruhát, s azt hozza divatba. Ragyogó ötlet. Minden íróն ilyen ruhát akar hordani; a férfiak odaléphetnek hozzájuk, bármit a fülükbe súghatnak - azzal az ürüggyel, hogy a könyv címét akarják elolvasni... Kalapdísznek nagy divat a halszálla. Gyakorta látni bájos lányokat compostelai Szent Jakab-féle csuklyában; ruhájuk, ahogy illik, Jakab-kagylókból van összerakva. Az öltözködés művészetében váratlanul felbukkant a porcelán is, a homokkő, a fajansz. Ezeket az anyagokat övnek, kalaptűnek hordják; és abban a szerencsében részesültem, hogy a minap láttam egy kizitáskát, amely teljes egészében olyan üvegszemekből volt összeállítva, amilyeneket optikusnál látni. Idén már nemcsak a kalapot ékesítik tollal, hanem még a kesztyűt is, jövőre pedig az esernyőre is tollat fognak rakni. Cipőt velencei üvegből, kalapot baccarat-i kristályból készítenek. Nem is említem az olajjal festett ruhákat, az égővörös gyapjúkat, furcsa tintafoltokkal telepettyezett szoknyákat. Tavasszal roppant divatos a állatbélből készült ruha; rendkívül kellemes forma: könnyű és választékos. A pilótánók is ezt fogják hordani. Lóversenyre *léggömb-kalap* lesz sikkes, húsztúftballonból összeállítva; igen fényűző látvány, és amikor egy-egy léggömb elpukkan, nagyon mulatságos is. Kagylóhéjat csak magas szárú cipőn viselnek. És kezd divatba jönni az élőállat-dísz. Találkoztam egy hölggyel, akinek kalapján vagy húsz madár volt: kanárik, tengelicék, vörösbegyek - lábukat egy madzag fogta oda a kalaphoz, és a madarak teli torokból énekeltek, és csapkodtak szárnyukkal. A legutóbbi neuillyi ünnepségen egy nagykövet feleségének frizurája harminc vízisiklóból állt. „Vajon kinek sziszegnek ezek a kígyók a fején?” - kérdezte dák hangszúllyal egy kis román attasé, akiről az hírlík, hogy nagy sikere van a nőknél. És elfelejtettem említeni, hogy múlt szerdán láttam egy nőszemélyt a bulváron, akinek ruhája csupa kis tükörből állt: a szövetre voltak ragasztva. Amikor rásütött a nap, pazar látványt nyújtott. Mint egy sétáló aranybánya. Azután esni kezdett; a hölggy most olyan volt, mint egy ezüstbánya. A dióhéj kedvelt paszománydísz, főként mogyoróhéjjal váltogatva. Látogatóban nyugodtan viselhetünk kávészemmel, szegfűszeggel, fokhagymagerezdekkal, vöröshagymagerezdekkal és száraz szőlőfürtökkel kivarrt ruhát. A divat praktíkus, semmílyen anyagot sem néz le, mindent megneemesít. Azt teszi a különféle anyagokkal, amit a romantíkusok a szavakkal tettek.

- Köszönöm - mondta Paponat -, roppant arányosan tájékoztatott a helyzetről.

- Ó, szóra sem érdemes - felelte Tristouse.

14

Találkozás

Hat hónap telt el. Tristouse Balleriette öt hónappal azelőtt Croniamantal barátnője lett, s szenvedélyesen szerette is - egy hétig. A lírai természetű fiatalember, viszonzásképpen a szerelemért, örök dicsőséggel és halhatatlansággal ajándékozta meg Tristouse-t, csodálatos versekben magasztalva kedvesét.

„Mindeddig ismeretlen voltam - gondolta magában Tristouse Balleriette -, s lám, Croniamantal híressé tett, minden nő közül a leghíresebbé.

Azt mondták, hogy csúnya vagyok, sovány, túl nagy a szám, csúf a fogam, arcom aszimmetrikus, orrom ferde. És íme, most szép vagyok, és minden férfi a szemembe is mondja. Gúnyolták férfias és darabos járásomat, hegyes könyökömet, amely úgy mozgott, ha léptem, mint a tyúkláb. Most pedig olyan bájosnak tartanak a férfiak, hogy engem utánoznak a nők...

Milyen csodákra képes egy költő szerelme! De milyen súlyos teher is! Milyen bánatok járnak vele, miféle némaságokat kell elviselni! Csoda történt: szép vagyok, és dicsőség övez. Croniamantal viszont rút, rövid idő alatt eltékozolta vagyonát, szegény, és egy csöppet sem elegáns, csöppet sem vidám, és minden cselekedete ezer ellenséget szül.

Nem szeretem már. Nem, nem szeretem.

És szükségem sincs már rá: elég imádóm van. Lassacskán szakítok vele. De a lassú szakítást unni fogom. Vagy el kell mennem innét, vagy neki kell eltűnnie, hogy ne zavarjon, és ne tegyen szemrehányásokat.”

És Tristouse egy hét múlva Paponat kedvese lett; közben Croniamantalt is felkereste olykor, bár egyre hidegebben bánt vele. Mind ritkábban találkozott a költővel; Croniamantal egyre jobban elkeseredett, de egyre jobban ragaszkodott is Tristouse-hoz, s csak akkor volt jókedvű, ha együtt lehetett vele; s ha a lány nem kereste fel, órákig ácsorgott a ház előtt, ahol Tristouse lakott, remélve, hogy meglátja, amint kilép a kapun, de ha véletlenül csakugyan megjelent, Croniamantal elmenekült, mint egy tolvaj - attól tartott, hogy leselkedéssel fogják vádolni.

Croniamantal, miközben imigyen futott Tristouse Balleriette után, folytatta önnön irodalmi nevelését.

Egy szép nap, amint Párizsban kószált, egyszerre csak a Szajna-partra ért. Átsétált egy hídon, és az utcán csavargott még egy darabig; hirtelen François Coppée-t pillantotta meg maga előtt; Croniamantal őszintén sajnálta, hogy ez a *vándor* halott. De hát végül is semmi akadálya annak, hogy az ember egy halottal beszéljen: a találkozás igen kellemesen sikerült.

„No igen - mondta magában Croniamantal -, vándornak csakugyan vándor - méghozzá éppen *A vándor* szerzője. Ügyes és szellemes verselő, kitűnő valóságérzéke van. Beszélgessünk vele a rímről.”

A vándor költője sötét cigarettát szívott. Sötét ruhát viselt, sötét volt az arca; furesán hatott, hogy talapzaton áll. Elgondolkodó arcáról Croniamantal világosan látta, hogy éppen verset ír. Odalépett hozzá, s miután köszöntötte, váratlanul így rontott rá:

- Milyen sötét ön, kedves mester!

A költő udvariasan így felelt:

- Mert bronzból készült a szobrom. Minduntalan sértések célpontja vagyok emiatt... Most is:

*Elment mellettem a szerecsen Sam Mac Veá
S mert sötétebb vagyok hullik a könnye ma*

- Ugyebár ügyes vers? Mostanában a rím tökéletesítésén dolgozom. Megfigyelte, hogy az előbbi distichon milyen remekül rímel az ember szemének?

- Csakugyan - mondta Croniamantal -, hiszen Sam Mac *Ví*-nek kell ejteni, mint ahogy *Sékszpírt* mondunk.

- No hallgassa meg a következőt, ez jobban fog tetszeni önnek - folytatta a szobor:

*Elment mellettem a szerecsen Sam Mac Veá
Rám rótt három nevet s hullanak könnyei*

- Ez a rafinéria bizonyára önt is magával ragadja - ez már fülnek szóló, tiszta rím.

- Igen, hasznos volt, amit a rímről tanultam öntől - mondta Croniamantal. - Roppantul örvendek, kedves Mester, hogy találkoztam önnel - mint amolyan megrögzött párizsi vándor.

- Ez a kötet volt az első sikerem - felelte a bronzköltő. - De írtam az imént egy kis verset, melynek ugyanez a címe; egy úr, aki a vonat folyosóján fel-alá vándorol, vagyis *A vándor*, megpillant egy elragadó hölgyet; nem utazik vele Brüsszelig, hanem kiszáll a holland határnál:

*Rosandaelbe e pár egy hétre utazott
Az úr az ideált a nő a nyers valót
Szerette szörnyű mód mindenben különböztek
S a szerelmet ezért egyik sem unta meg*

Felhívom a figyelmét a két utolsó sorra: bár remek rímben csendülnek össze, olyan disszonancia rejlik bennük, amely finom ellentétet teremt a hímrím telt hangja és a nőrim morbiditása között.

- Kedves Mester - mondta Croniamantal, immár emeltebb hangon -, nagyon kérem, beszéljen a szabadversről!

- Éljen a szabadság! - kiáltotta a bronzszobor.

Croniamantal, elkészönnvén Coppée-tól, továbbsétált - azt remélte ugyanis, hogy mégiscsak összeakad Tristouse-zal.

Egy másik alkalommal a körúton sétált; Tristouse nem jött el a találkára, s a költő abban bízott, hogy talán megtalálja a divatos teázóban, ahová a leány olykor be-betért barátaival. Épp befordult a Le Peletier utca sarkán, amikor megszólította egy úr, aki gyöngyszürke keménykalapot viselt:

- Uram! Megreformálom az irodalmat! Ragyogó témám van: arról írok, hogy milyen érzések uralkodnak el egy nemrég érettségizett, jól nevelt fiatalemberen, akiből előkelő hölgyek és leányok társaságában minősíthetetlen zaj csusszant ki...

Croniamantal, felismervén a téma újdonságát, felkiáltott bámulatában. Tüstént megértette, mennyire alkalmas ez a tárgy a szerző érzékenységének kidomborítására.

És Croniamantal továbbsétált... Egy hölgy a lábára lépett. A hölgy író nő volt, s tüstént be is jelentette, hogy e találkozás - vagy összeütközés - egy bájos elbeszélés témájául fog szolgálni.

Croniamantal nyakába szedte a lábát, s hamarosan a Saint-Pères-hídhöz érkezett. Három férfi egy regénytárgyról vitatkozott, s felkérték, hogy legyen döntőbíró a vitában; egy festő történetéről van szó.

- Kitűnő téma! - kiáltott fel Croniamantal.

- Nono, várjon csak - mondta az egyik vitatkozó, egy szakállas férfiú -, nézetem szerint a téma túlságosan új és túlságosan meglepő a mai közönség számára.

S a harmadik vitatkozó megmagyarázta, hogy nem *festőművésről* van szó, hanem egy *mázolóról*, aki a falakat, ajtókat, ablakokat festi és mázolja...

Croniamantal nem válaszolt a kérdésre, és továbbstett, hogy felkeresse egy régi szakácsnő ismerősét; a szakácsnő verseket írt, s Croniamantal azt remélte, hogy teaidőben nála találja Tristouse-t. Tristouse nem volt ott, de Croniamantal elbeszélgetett önagyságával, s az elszavalta néhány költeményét.

Mély értelmű költészet volt, minden szó sajátos jelentést nyert benne. Így például a költő a *kalóz* szót kövezetesen *kalauz* értelemben használta.

Nem sokkal később a gazdag Paponat, aki büszkén hirdette, hogy a hírneves Tristouse szeretője, és kedvesét semmi áron sem akarta elveszíteni, hiszen viszonyuk a dicsőségére válik, elhatározta, hogy a leányt körutazásra viszi Közép-Európába.

- Nem bánom - mondta Tristouse. - De nem akarok úgy utazni, mint aki a szeretője; mert ha rokonszenvezem is önnel, egy csöppet sem szeretem még, vagy legalábbis iparkodom egy csöppet sem szeretni. Úgy utazunk majd, mint két jó barát - én fiúruhába öltözöm, hiszen amúgy is rövid a hajam, és sokan mondták, hogy világra olyan vagyok, mint egy csinos fiatalember.

- Kitűnő ötlet! - felelte Paponat. - S mivel egyrészt önnek pihenésre van szüksége, kedvesem, másrészt én is meglehetősen kimerült vagyok, üdülni megyünk Morvaországba, egy brünni kolostorba - unokabátyám, a crépontois-i perjel, ott él, roppant visszavonultan, mióta Franciaországban betiltották a kongregációkat. Ez a brünni kolostor igen gazdag és rendkívül kellemes intézmény. Úgy fogom bemutatni, mint a barátomat... legyen nyugodt, így is a szeretőmnnek tartják majd...

- Látja, ennek szívből örülök - mondta Tristouse. - Imádok másnak látszani, mint ami valójában vagyok. Holnap indulunk.

15 Utazás

Croniamantal csaknem beleőrült Tristouse elvesztésébe. De épp akkoriban kezdett híressé válni; s nemcsak költői hírneve növekedett - mint drámaíró is divatba jött.

A Színházak sorra előadták darabjait, és a közönség is ünnepelte - de szaporodtak a költők és a költészet ellenségei, és mind magasabbra csaptak tébolyult gyűlöletük hullámai.

Croniamantal egyre jobban szomorkodott; a *lélekritkulás* kórsága támadta meg erőtlén testét.

Amikor hírül vette, hogy Tristouse elutazik, egy szóval sem ellenkezett - de megkérdezte a házmesternét, hogy nem tudja-e, hova indult.

- Nem - mondta a házmesterné. - Csak annyit mondott, hogy Közép-Európába.

- Köszönöm - felelte Croniamantal.

Hazasietett, zsebre vágott néhány ezer frankot - egész vagyonát -, és az Északi pályaudvaron felült a németországi vonatra.

Másnap, Karácsony előtti napon, a vonat pontosan a menetrend szerinti időben befutott a hatalmas kölni pályaudvarra. Croniamantal, egyetlen kis bőrönddel kezében, utolsónak szállt le a harmadik osztályú kocsiból. A szomszédos vágány mellett az állomásfőnök piros tányérsapkája, a rendőrök kerek sisakja és az előkelőségek cilindere arról árulkodott, hogy fontos személyiséget várnak a következő vonattal. S Croniamantal csakugyan megpillantott egy kimerően mozgó kis öregembert, kinek kövér, elképedt felesége száját tátva bámulta a piros tányérsapkákat, a kerek sisakokat és a cilindereket.

- Krupp... - mondta az öregember. - Essen... Nem kaptam új megrendelést... Olaszország.

Croniamantal nyomába eredt az utasoknak, akik a vonattal érkeztek. Két leány mögött haladt: minden bizonnyal lúdtalpuk volt, mert pontosan úgy jártak, mint a libák. Kezüket kurta pelerinjükbe rejtették; az egyik lány fején pirinyó fekete kalap díszelgett, kék rózsacsokrokkal; úgy remegtek rajta a pihéjüktől fosztott, csak a végükön épen hagyott, fekete, égnek meredő tollak, mintha libabőröznének. A másik leány sima, csaknem csillogó nemezkalapot viselt; a kalapot ékítő hatalmas, lila sávós szaténcsokor roppant nevetségessé tette. Feltehetőleg állástalan szobalányok voltak, minthogy - ha szabad ezt a kifejezést használnom - rögtön *elhappolta* őket egy csoport felcicomázott és csúf hölgy, akik a *Fiatal Lányokat Védelmező Katolikus Liga* karszalagját hordták. Az ugyanezen célt szolgáló *Protestáns Liga* hölgyei kissé odébb álltak. Croniamantal imigyen egy zöld ruhás, kurta, vöröses, bozontos szakállú férfi mögé került, és leballagott a pályaudvar előcsarnokába vezető lépcsőn.

Odakint először is köszöntötte a Dómot, melynek hatalmas tömbje magányosan meredt az égnek a szabálytalan alakú téren. A pályaudvar modern épülete az irdatlan székesegyház mellett állt. A szállodák cégtáblái keverék nyelven hirdették a hotelok erőnyeit, s bár ezek közel épültek a gótikus kolosszushoz, mintha mégis tisztelettudó távolságban ácsorogtak volna. Croniamantal sokáig álldogált a székesegyház előtt, és mélyen beszívta a város szagát. Csalódottnak látszott.

- Tristouse nincs itt - mondta magában a költő. - Megérezné az orrom, remegni kezdenének az idegeim, megpillantaná a két szemem.

Gyalogszerrel vágott át a városon, kibandukolt az erődítményekig s még azokon is túl - mintha ismeretlen erő vonzaná az országútra, mely a Rajna jobb oldalán vezet. S csakugyan: Tristouse és Paponat, akik két nappal azelőtt érkeztek Kölnbe, autót vásároltak, és már tovább is indultak; a Rajna jobb partján folytatták útjukat, Koblenz felé. Croniamantal a nyomukba eredt.

Beköszöntött Karácsony éjszakája. A próféta külsejű, vén dollendorfi rabbit, amint a Bonnt és Beuelt összekötő hídra ért, vad szélroham vágta mellbe. Hóvihar dühöngött. Az orkán üvöltése elnyomta a karácsonyi ének hangját - de minden házban ott csillogott a karácsonyfák ezer kis fénye.

Az öreg zsidó elkáromkodta magát:

- *Kreuzdonnerwetter*... sohasem jutok el a *Haenchenig*... Öreg barátom, tél! úgysem tehetsz semmit rozzant, s mégis dévaj csontjaim ellen - engedd hát, hogy szerencsésen átkeljek a vén Rajnán, amely részeg, mint a csap! Hiszen én is azért igyekezem a nemes porosz kocsmá felé,

hogy tökrészegre igyam magam a fehérsipkások társaságában - és a költségükre persze -, mint ahogy jó keresztényhez illik... bár zsidó vagyok.

Egyre vadabbul őrjöngött a vihar, különös hangok zúgtak. A vén rabbi megremegett, majd felszegte fejét, és így kiáltott:

- *Donnerkeil! Ah jeh! sz, sz, sz!* Hé, ti, odafönt! okosabban tennétek, ha a magatok dolgával törődnétek, mint hogy borsot törtök azoknak a derék fickóknak orra alá, akik ilyen kutya időben kénytelenek útnak eredni... Hé, mamuskák, mi az, már nem fogadtok szót Salamonnak?... Hé, Csejlo Kop! Mejkábl! Farwaschen Ponim! Beheime! Úgy látom, meg akarjátok akadályozni, hogy pompás moselle-i bort igyak a mélyen tisztelt porosz diákokkal, akik boldogan koccintanak velem, mert tudják mind, hogy tudós ember vagyok és igazi költő - nem is szólva ezernyi varázslatomról és prófétai hatalmamról...

Kárhozott szellemek! Hát tudjátok meg, hogy rajnai bort ittam volna, nem is szólva a francia borokról! És pezsgőt is nyakaltam volna tiszteletetekre, vén barátnőim!... Éjfélkor, amidőn krisztkindlit szokás osztogatni, az asztal alá estem volna, hogy aludjam egyet - addig legalább, amíg részeg vagyok... De ti rám szabadíthatok a szeleket, pokoli zajt csaptok ezen a csodálatos éjszakán, pedig ennek az éjnek békésnek kellene lennie... Hiszen tudjátok ti is, hogy most van a téli napforduló ünnepe... és ahelyett, hogy nyugton ülnétek, úgy látszik, hajba kaptatok, szép hölgyeim... Bizonyára Salamon mulattatására... Herrgottsacra... Mit hallok?!... Lilith! Naama! Agereth! Mahala!... Ó, Salamon, a kedvedért ezek a némberek minden költőt elpusztítanak!... Ó, Salamon! Salamon! Derűs király, akit e négy éjjeli kísértet szórakoztat Kelet felől Észak felé haladva - hát a halálotat akarod, mert költő vagyok én is, mint minden zsidó próféta, és próféta, mint minden költő?!... Isten veled, esti tivornya... Hátat kell fordítanom neked, vén Rajna! Megyek, felkészülök a halálra - és tollba mondom legköltőibb, végső próféciáim...

Mintha mennydörgés volna, iszonyú zaj csattant fel. A vén próféta összeszorította ajkát, megrázta fejét, és tekintetét a földre szegezte, majd lehajolt, s csaknem a talajra tapasztotta fülét. És miközben felegyenesedett, így mormogott:

- Maga a Föld is rühelli a költők elviselhetetlen jelenlétét.

És a rabbi, hátat fordítva a Rajnának, elindult Beuel utcáin.

A vasúti síneknél két út ágazott el, s a rabbi habozva megtorpant, mert nem tudta, hogy melyik az igazi: ismét felszegte fejét. Egy fiatalember állt előtte; az ifjú Bonnból jött és bőröndöt tartott kezében; a vén rabbi nem ismerte még a fiatalembert, s így kiáltott:

- Bolond ön, uram, hogy ilyen időben útnak ered?

- Sürgős dolgom van - felelte az ismeretlen -; utol kell érnem valakit. Már nyomában is vagyok.

- Mi a foglalkozása? - kérdezte hangos szóval

- Költő vagyok.

A próféta nagyot dobbantott, s miközben a fiatalember távolodott, ocsmány szavakkal szidalmazta - minthogy roppant szájalom fogta el; azután lehajtotta fejét, és többé ügyet sem vetve a költőre, továbbindult, az útjelző táblát keresve, hogy megtudja, merre kell mennie. Egyenesen haladt, s így dörmögött magában:

- Még szerencse, hogy elcsitult a szél... legalább *járni* lehet... Eleinte azt hittem, hogy meg akar ölni az a fiatalember. De nem: lehet, hogy előbb fog meghalni, mint én - a költő, aki még csak nem is zsidó... No gyerünk gyorsan és vidáman előre - hogy felkészüljünk a dicsteljes halálra!

A vén rabbi megkettőzte lépteit; hosszú malaclopó köpönyegében olyan volt, mint egy kísértet, s a gyerekek, akik a karácsonyfa-gyújtás után hazafelé tartottak Pützchenből, rémült kiáltozásba fogtak, amint elhaladtak mellette, s még sokáig köveket hajigáltak abba az irányba, amerre a próféta eltűnt...

Így járta be Croniamantal Németország és az osztrák birodalom egy részét; az ismeretlen erő, mely vezette, Thüringiába, Szászországba, Csehországba, Morvaországba vonzotta - egészen Brünnig. Itt azután meg kellett állnia.

Még aznap este, hogy megérkezett, bejárta a várost. Az ódon paloták kapuja előtt jól megtermett libériás portások álltak; térdnadrágot meg kétszarvú kalapot viseltek, és kristályüveg fogantyús, hosszú botra támaszkodtak. Mentéjükön úgy csillogtak az aranygombok, mint megannyi macskaszem.

Croniamantal most már nem tudta, merre tartson; néhány napig a városban őgylgett, szegényes házak előtt sétált el, a fényes ablakok mögött elsuhanó árnyakat figyelte. Hosszú, kék köpenyben katonatisztek haladtak el mellette. Croniamantal megfordult, hogy tekintetével kövesse őket, majd elhagyta a várost, éjnek idején Spielbergbe ment, és tünődve nézegette a vár komor épületét. Miközben a régi-régi államfogházat szemlélte, lépteket hallott, majd három szerzetest pillantott meg, akik hadonászva és hangosan beszélgetve haladtak el mellette. Croniamantal utánuk eredt, és megkérdezte, hogy merre kell mennie.

- Ön francia - mondták a szerzetesek. - Tartson velünk.

Croniamantal szemügyre vette a három szerzetest, és észrevette, hogy roppant elegáns, vörössárga kabátkát hordanak csuhájukon. Mindhárman lovaglópalcát tartottak kezükben, és keménykalapot viseltek. Útközben az egyik szerzetes így szólt Croniamantalhoz:

- Igen messzire került szállodájától, uram; ha óhajtja, megmutatjuk az utat, de ha kedve tartja, jöjjön velünk a kolostorba; minthogy idegen, illendően fogadjuk majd, és nálunk töltheti az éjszakát.

Croniamantal jószívvel fogadta az ajánlatot, s így szólt:

- Szíves örömet - mert nem testvéreim-e önök, ha egyszer költő vagyok?

A szerzetesek elnevelték magukat. A legidősebb barát, aki aranykeretes csíptetőt viselt, és akinek pocakja kidudorodott a divatos, rövid házikabátból, égneke emelte karját, és így kiáltott:

- Költő! Hát lehetséges?

És a két soványabb szerzetes hangos kacagásra fakadt, és úgy fogták a hasukat, mintha gyomorcsikarás gyötörné őket.

- Viselkedjünk komolyan - mondta a csíptető szerzetes. - Ebben az utcában zsidók laknak.

Vénasszonyok álltak a kapukban, sudár egyenesen, akár a fenyők az erdőben, és integettek, hívogatták őket.

- Meneküljünk ebből a szajhanegyedből - mondta a szerzetes, aki származására nézve cseh volt. Társai Karel atyának szólították.

Croniamantal és a három szerzetes végül egy nagy kolostor kapujához ért. A harang szavára kaput nyitott a portás. A két sovány szerzetes elkészönt Croniamantaltól, aki a gazdagon bútorozott beszélőben kettesben maradt Karel atyával.

- Gyermekek - mondta Karel atya -, a kolostor, melynek kapuján belépett, egyedülálló intézmény. A szerzetesek, akik itt laknak, valamennyien előkelő emberek. Vannak itt hajdani főhercegek - sőt főpincérek is -, továbbá katonák, tudósok, költők, feltalálók, néhány szerzetes, aki Franciaországból menekült ide a kongregációk kiutasítása után, s egy-két illendő modorú laikus is. Mindnyájan szent emberek. Én magam is, ahogy itt lát maga előtt, csíptetőmmel és pocakommal, szent ember vagyok... Megmutatom a szobáját, pihenje ki magát kilenc óráig; kilenckor megszólal a vacsoraharang, s önért jövök.

Karel atya hosszú folyosókon vezette végig Croniamantalt. Azután felsiettek egy fehér márványlépcsőn; Karel atya a második emeleten kinyitott egy ajtót, és így szólt:

- Íme, a szobája.

Megmutatta a villanykapcsolót, majd eltávozott.

A szoba kerek volt, az ágy is kerek, minden bútor kerek; a kandallón halálfej állt: mint egy kiszáradt sajt darab.

Croniamantal az ablakhoz lépett, és belebámult a hatalmas kolostorkert sűrűn elterülő sötétjébe: mintha kacarászás, sóhaj, örömsikoly hangzana fel, ezer ölelkező pár örömsikolya. S ekkor a kertből egy női hang dalba kezdett - egy dalba, melyet Croniamantal már hallott egyszer:

*Fanyüvő Szörny jön
Kezében jácint rózsaszál
Jó a király - itt vagyok Gyöngyöm
Fanyüvő Szörny jön
- Máskor gyere te jómadár*

És Croniamantal így folytatta a dalt:

*Itt vagyok Gyöngyöm
Siettem hogy karodba zárj*

És Várta, hogy Tristouse hangja befejezze a szakaszt. És mindenfelől férfihangok csendültek fel, komor dallamra ismeretlen dalokat énekeltek, miközben egy reszketeg vénemberhang így mekegett:

Vexilla regis prodeunt...

Ebben a pillanatban Karel atya nyitott be a szobába, s teljes erővel megszólalt a harang.

- Nos, fiam - a kert, gyönyörű kertünk neszeit hallgatja? Emlékekkel teljes ez a földi paradicsom. Itt szeretkezett egykor Tycho Brahe egy szép zsidólánnyal, aki *közben* folyton azt ismételgette: - Cházer - ami disznót jelent zsargonban. Én magam láttam a kertben egy

bizonyos főherceget, amint egy csinos fiúval mulat, kinek ülepe szabályos szív alakú volt. No de gyerünk vacsorázni! gyerünk vacsorázni!

Amikor beléptek a tágas refektóriumba, a helyiség üres volt még, s a költő kedvére szemügyre vehette a falakat borító freskókat.

És látta Noét, amint hullarészegen hever a földön. Fia, Cham, éppen leemeli a leplet atyjának nemi szervéről - vagyis egy bájos és naiv művészettel megfestett szőlőtőről; a szőlő kacsai családfának - vagy valami hasonlóknak - szolgáltak, mert a levélkékre piros betűkkel odaírták a kolostor apátjainak nevét.

A kánai menyegzőt ábrázoló képen egy *Mannekenpis* állt, és bort pisált a hordókba, miközben a menyasszony, aki legalább nyolcadik hónapban volt már, átalagra emlékeztető hasának szupolykóját odanyújtotta egy férfinak, az meg szénnel ráírta: *Tokaji*.

Látható volt továbbá Gedeon serege, amint a katonák éppen megkönnyebbülnek a mértéktelenül vedelt víz okozta pokoli hascsikarástól.

A terem közepén hosszú asztal állt, gazdagon, fényűzőn megterítve. A poharak és a hasas palackok csehországi csiszolt kristályüvegből készültek, a legfinomabb vörös kristályüvegből, amelynek készítéséhez kizárólag aranyat és gránátot használnak. Az ibolyával díszített, patyolat abroszon pompás evőeszköz csillogott.

A szerzetesek kettesével érkeztek; fejükön csuklya volt, karjukat keresztbe fonták mellükön. Amikor beléptek, sorra köszöntötték Croniamantalt, s a szokásos ülésrend szerint helyet foglaltak. Karel atya az érkezés rendjében közölte Croniamantallal a barátok nevét s hogy hová valósiak. Hamarosan együtt volt a társaság - pontosan ötvenhatan, beleértve Croniamantalt. Miután az apát, táskás szemű olasz pap, elmondta az asztali áldást, mindnyájan hozzáláttak az evéshez. Croniamantal szorongva várta, hogy mikor lép be Tristouse.

Előételnek erőlevest szolgáltak fel; pici madáragyvelő és zöldborsó úszkált benne...

- Két francia vendégünk épp az imént távozott el -, mondta egy francia szerzetes, a hajdani crépontois-i perjel. - Hiába tartóztattam őket. Unokaöcsém barátja a kertben énekelt - hiszen tudják, mily szép szoprán hangja van! Csaknem elájult, amikor meghallotta, hogy a kolostorban egy ismeretlen folytatja a dalt. Unokaöcsém hiába könyörgött bájos útitársának, hogy maradjanak még; tüstént elindultak, s minthogy autójuk nem volt útra kész, vonatra ültek. Az autót majd utánuk küldjük, vonaton. Nem is közölték, hogy hová utaznak; de azt hiszem, a két jámbor gyermeknek Marseille-ben van dolga. Egyébként mintha hallottam volna, hogy említik a város nevét.

Croniamantal halottsápadtan felállt:

- Bocsássanak meg, atyáim - mondta. - Hiba volt, hogy elfogadtam szíves vendéglátásukat. Azonnal indulnom kell - ne is kérdezzék, miért. De örökre emlékezni fogok arra az egyszerűsége, arra a víg hangulatra és szabad légkörre, mely önök közt uralkodik. Semmi sem kedvesebb előttem - ó, vajon miért, fájdalom, miért nem élvezhetem?!...

16 Üldöztetés

Akkoriban minden áldott nap költői díjakat osztogattak. Ezer és ezer társaság alakult ebből a célból, s e társaságok tagjai, miközben ők maguk nagy jólétben éltek, egy bizonyos napon bőkezű ajándékokban részesítették a költőket. A különféle országok legnagyobb társaságai, szövetségei, igazgatósági tanácsai, bizottságai, zsürijei stb. január huszonhatodikán osztották ki az általuk alapított díjakat. Ezen a napon állítólag 8019 költői díj került kiosztásra, teljes összegük pedig ötvenmillió-háromezer-kétszázhuszonöt frank hetvenöt centime-ra rúgott. Másrészt viszont - minthogy a költészet szeretete egyetlen ország egyetlen társadalmi rétegében sem volt általános - a közvélemény egyre vadabbul a költők ellen fordult, s az emberek azt mondogatták, hogy a költők lusták és merőben feleslegesek. Abban az évben január huszonhatodikán még nem történt különösebb incidens, de az Adelaide-ban (Ausztrália) francia nyelven megjelenő *A Hang* című nagy napilap másnap cikket közölt Horace Tograth-nak, a lipcsei származású német vegyész-agronómusnak tollából, akinek tudós felfedezései és találmányai már-már a csodával voltak határosak. A *babérfa* című cikk a júdeai, görögországi, itáliai, afrikai és provence-i babérfatermesztés történetét ismertette; a szerző tanácsot adott azoknak, akik babérfát ültetnek kertjükben, felsorolta a babér sokféle felhasználási módját az élelmiszeriparban, a művészetben, a költészetben, s taglalta mint a költői dicsőség jelképét. A babér mitológiai vonatkozásairól is írt, utalván Apollóra, valamint Daphné mondájára. De Horace Tograth a cikk végén hirtelen hangot változtatott, és írását így fejezte be:

„Meg aztán, bizony mondom, ez a felesleges fa még napjainkban is túlságosan elterjedt, s akadnak kevésbé dicsőséges jelképek, amelyekről a különböző népek azt tartják, hogy ízük éppoly kitűnő, mint a babéré. A babérfa túlságosan nagy helyet foglal el a lakott földterületen - a babérfa nem méltó az életre! Minden egyes babérfa két ember elől veszi el a helyet a nap alatt. Emberek! döntsétek ki a babérfákat, és őrizzétek a babérlevéltől, mint a méregtől! A babérág, mely nemrég a költészet és az irodalomtudomány jelképe volt, napjainkban már csak annak a holt dicsőségnek szimbóluma, mely úgy viszonylik a valódi dicsőséghez, mint a halál az élethez, a dicsfény a dicsekvéshez.

Az igazi dicsőség a költészettől átpártolt a tudományhoz, a filozófiához, akrobatikához, filantrópiához, szociológiához stb.... A költők napjainkban már csak arra valók, hogy felvegyék a pénzt, amelyért nem dolgoztak meg - hiszen semmit sem dolgoznak -, s zömüknek (kivéve a dalszerzőket és egynéhány poétát) egy szikrányi tehetségük sincs, ennek következtében semmi mentségük sem! Ami pedig azokat illeti, akikben él némi költői képesség - ők még kártékonyabbak; mert ha nem keresnek is, és főként nem találnak semmi pénzt, nagyobb zajt csapnak, mint egy egész katonazenekar, és folyton azt üvöltik fülünkbe, hogy milyen szerencsétlenek. Ezeknek az embereknek semmi létjogosultságuk! A díjakat, amelyekkel jutalmazták őket, a munkások, feltalálók, tudósok, filozófusok, akrobaták, filantrópok, szociológusok stb. zsebéből lopják ki. El kell tűnniök a költőknek! Lükurgosz kiűzte őket a Köztársaságból; ki kell kergetni őket a föld színéről! Mert ha nem teszünk így, a megrögzötten lusta költők nyakunkra ülnek, s anélkül, hogy egy szalmaszálat is keresztbe tennének, a mi munkánkból fognak élni, elnyomnak bennünket, és gúnyt űznek belőlünk! Egy szó mint száz: minél gyorsabban meg kell szabadulnunk a költészet zsarnokságától!

Ha a köztársaságok, a királyok és a népek nem vigyáznak, a költők ezernyi kiváltságnak örvendő fajzata olyan mértékben és olyan ütemben fog elszaporodni, hogy rövidesen egyetlen

ember sem akar majd dolgozni, feltalálni, tanulni, gondolkodni, veszélyes kockázatot vállalni, orvosolni az emberek bajait és javítani sorsukon.

Késlekedés nélkül dönteni kell! meg kell szabadulnunk a költészet kórjától, mely az emberiség testét rágja.”

Óriási visszhang fogadta a cikket. Mindenüvé megtáviratozták vagy megtelefonálták, minden újság közölte. Néhány irodalmi lap, idézván Tograth cikkét, gúnyos megjegyzésekkel illette a tudóst, arra célozván, hogy kétséges, vajon Tograth épelméjű-e? Kicsúfolták, hogy mennyire retteg a lírikusok babérágától. A hírközlő és üzleti lapok viszont - épp ellenkezőleg - igen fontosnak tartották a figyelmeztetést. *A Hang* közleménye egyenesen zseniális, írták.

Horace Tograth tudós cikke remek ürügy volt arra, hogy alátámassza a költészet gyűlöletét; s maga az ürügy is költői volt... Az adelaide-i tudós írása az antikvítás csoda-elemeire hivatkozott, melyeknek emléke minden jó házból való emberben ott él, továbbá a minden emberben megbúvó maradi ösztönökre. Ezért hát csaknem mindenki bámulattal és rettegve olvasta Tograth írását, és senki sem akarta elmulasztani az alkalmat, hogy bántalmazhatja a költőket, akikre - a nagyszámú irodalmi díj miatt - a lakosság minden rétege féltékenykedett. A legtöbb újság arra a következtetésre jutott, hogy felkérte a kormányt: hozzon szigorú intézkedéseket, s ha mást nem is tesznek, de a költői díjakat mindenképp szüntessék meg.

Este *A Hang* új kiadása Horace Tograth vegyész-agronómus újabb cikkét közölte, amelyet az elsőhöz hasonlóan ugyancsak megsürgönyöztek vagy megtelefonáltak mindenüvé, s ennek az írásnak következtében tetőpontjára hágott az izgalom a kormánykörökben, a közönségben, a sajtóban egyaránt. A tudós így fejezte be írását:

„Világ - válassz az élet és a költészet között! Ha nem hoznak komoly intézkedéseket a költők ellen, vége a civilizációnak. Ne habozzatok! Holnap új korszak kezdődik! Megszűnik a költészet, ripityára törjük a lantokat, amelyek amúgy is nehézkesek már az ócska ihlet megénekelésére. A költőket pedig le fogják mészárolni.”

Éjszaka a földkerekség minden városában egyforma volt a helyzet. A cikk, amelyet mindenüvé megtáviratoztak, a helyi lapok különkiadásában is megjelent, s az emberek szétkapkodták az újságokat. A nép mindenütt egyetértett Tograth-szal. Tribunusok járták az utcákat, a nép közé vegyültek, és feltüzelték a tömeget. Csaknem valamennyi kormány még éjjel határozatot hozott, a döntés szövegét folyamatosan közölték falragaszokon, s az leírhatatlan lelkesedést váltott ki az emberekből. Elsőnek Franciaország, Itália, Spanyolország és Portugália iktatta törvénybe, hogy az országban élő költőket haladéktalanul le kell tartóztatni, és a költők mindaddig börtönben tartandók, amíg nem történik döntés sorsukról. Ha egy külföldi vagy jelenleg külföldön élő költő megpróbál bejutni ezekbe az országokba, annak kockázatát vállalja, hogy tüstént halálra ítélik. Sürgönyök jelentették, hogy az Amerikai Egyesült Államokban intézkedés történt, mely szerint mindenkit villamosszékre ültetnek, aki visszaeső költő. Távirat érkezett Németországból: a birodalom területén élő költők, akár verset, akár prózát írnak, újabb rendelkezésig házi őrizetbe vétettek. Az éjszaka folyamán és a következő napokban a földkerekség valamennyi állama - még azok is, ahol csupán minden költőiség híján levő kis *bárdocskák* éltek -, intézkedéseket hoztak még a *költő* szó ellen is. Csupán két ország volt kivétel ez alól: Anglia és Oroszország. A rögtönzött törvényeket tüstént foganatosították. Másnap francia, olasz, spanyol és portugál felségterületen minden ott tartózkodó költőt bebörtönöztek; egynémely irodalmi lap gyászkeretben jelent meg, és a terror miatt jajveszékelt. Délben sürgöny érkezett, hírül adván, hogy Dél-Nyugat Aristénète-et, a

nagy haiti néger költőt, a naptól és vérgőztől mámoros fekete bőrű és mulatt lakosság a reggeli órákban széttépte. Kölnben egész éjjel szólt a *Kaiserglocke*, s doktor Stimmung professzort, egy negyvennyolc énekből álló középkori tárgyú eposz szerzőjét, aki épp a hannoveri vonatra akart szállni, ugyancsak a reggeli órákban fanatikus csoport követte, füttykösökkel ütötték-verték, és azt kiáltották: „Halál a költőre!”

Stimmung doktor bemenekült a Dómba, és ott is maradt néhány egyházfi társaságában, minthogy a Drikkek, Hannesek és Marizibillek fékevesztett hada nem engedte kilépni a kapun. Főként a Marizibillek vadultak meg, s alnémet tájszólásban fohászkodtak Szűz Mária, Szent Orsolya és a Három Királyok segítségéért, nem feledkezvén meg arról sem, hogy ökölrel törjenek utat maguknak a tömegben. Jámbor miatyánkjaikat és esdekléseiket bámulatosan ocsmány szidalmakkal tüzdelték meg, s ezek mind a költő-professzor ellen irányultak - aki főként nemi erkölcei egyoldalúságának köszönhetné hírnevét. Stimmung Szent Kristóf hatalmas faszobra alatt a földre vetette magát, és félelmében majd szörnyethalt. Hallotta, hogy a kőművesek befalazzák a székesegyház valamennyi kijáratát, s a poéta lélekben felkészült az éhhalálra.

Két óra körül sürgöny érkezett Nápolyból, hírül adván, hogy egy sekrestyés-költő látta, amint Szent Januárius vére buzogni kezdett az ámpolnában. A sekrestyés kisietett a templomból, közhírré tette a csodát, majd a kikötőbe futott, hogy *mora-játékot* játsszék. S e játék során mindent elnyert ellenfeleitől - még egy késdöfést is a mellébe.

Reggeltől estig sürgönyök érkeztek a költők letartóztatásáról. Négy óra körül közismertté vált, hogy az amerikai költőket villamosszékbe ültették.

Párizsban néhány bal parti költő - akik elkerülték a bebörtönzést, minthogy senki sem ismerte őket - tüntetést szervezett; a menet a *Closerie des Lilas*-tól indult el, s a költők a *Conciergerie* felé haladtak, minthogy ide zárták a Költők Fejedelmét.

Hamarosan katonaság érkezett, hogy szétoszlassa a tüntetőket. A lovasság rohamra indult. A költők fegyvereket húztak elő, és védekezni kezdtek, ám a nép, látván, hogy mi történik, beavatkozott a küzdelembe. Valamennyi költőt megfojtották, sőt azokat a járókelőket is, akik védelmükre keltek.

Így kezdődött az üldözés, mely villámgyorsan elterjedt szerte a világon. Amerikában, miután villamosszékbe ültették a leghíresebb költőket, valamennyi néger énekest meglincselték, sőt sok olyan négert is, aki soha életében nem énekelt; azután az irodalmi bohémvilág fehérjeire került a sor. S annak híre is elterjedt, hogy Tograth, miután maga irányította az ausztráliai költőüldözéseket, Melbourne-ben hajóra szállt.

17

Gyilkosság

Akárcsak hajdan Orpheusra, most minden költőre szörnyű halál várt. A városokban a csöcselék feldúlta a könyvkiadók raktárait, és máglyára vetette a versesköteteket. Mészárlás mészárlást követett. S ezekben a napokban általános bámulat övezte Horace Tograth-t, aki Adelaide-ban (Ausztrália) elszabadította a vihart, s alkalmasint egyszer s mindenkorra elpusztította a költészetet. Ennek a férfinak tudománya, mondták, már a csodával határos. Szétoszlatja a felhőket, odaparancsolja a zivatart, ahová akarja. A nők, ahogy megpillantották, mindenre készek voltak. (Egyébként Tograth nem vetette meg a szüzességet, lett légyen az női vagy férfiúi.) Tograth, megtudván, hogy milyen lelkesedést ébresztett szerte a világon, bejelentette, hogy miután Ausztráliát megszabadította erotikus és elégikus költőitől, felkeresi

a földgolyó legnevezetesebb városait. S csakugyan, nem sokkal később elterjedt, annak híre, hogy Tokió, Peking, Jakutszk, Kalkutta, Kairó, Buenos-Aires, San Francisco, Chicago lakosága rajongva fogadta az aljas németet, Tograth-t. Mivel olyan csodákat tett, amelyekről azt állította, hogy a tudományon alapulnak, s bámulatos gyógyításokat hajtott végre, mindenütt azt tartották róla, hogy természetfölötti erővel rendelkezik, és világszerte tetőpontjára hágott tudósi híre - sőt, *taumaturgnak* hitték.

Május harmincadikán Tograth partra szállt Marseille-ben. A rakparton hatalmas tömeg nyüzsgött. Tograth csónakon érkezett a hajóról a városba. Amint megpillantották, megszámlálhatatlan torok kiáltása, éljenzése, üvöltözése vegyült a szél, a hullámok, a hajószirénák zajába. Tograth magas, szikár ember volt, mereven állt a csónakban. Ahogy közeledett a csónak, egyre jobban ki lehetett venni a hős arcvonásait. Sem szakállt, sem bajuszt nem viselt, bőre kékre volt borotválva; szinte ajak nélküli szája sebhelyként vágta ketté állkapocs nélküli arcát, minek következtében olyan volt, mint egy cápa. Orra feltüremlett, cimpái szétálltak. Homloka meredek volt, roppant magas és roppant széles. Testhezálló, fehér ruhát viselt és ugyancsak fehér cipőt, magas sarokkal. Fején nem volt kalap. Amikor Marseille földjére lépett, olyan lelkesedés fogta el az embereket, hogy később, miután a rakpart kiürült, háromszáz holttestet számláltak meg - agyontaposott, megfojtott, agyonnyomott embereket. Néhány férfi megragadta a hőst, s miközben a tömeg énekelt és üvöltözött, a nők pedig virágot szórtak lába elé, a szállodaig vitték, ahol már készen várták a lakosztályok, s a kapuban az igazgatók, tolmácsok, vendégfelhajtók.

Croniamantal épp aznap érkezett meg Brünnből Marseille-be, hogy megkeresse Tristouse-t, aki viszont előző este futott be a városba Paponat társaságában. Mindhárman ott álltak a tömegben, mely Tograth-t éljenezte a szálloda előtt.

- Ó, boldog őrzöngés! - mondta Tristouse. - Maga nem költő Paponat: amit tanult, összehasonlíthatatlanul többet ér, mint a költészet. Ugye, Paponat, egy fikarcnyit sem költő?

- Őszintén szólva, drágám - felelte Paponat -, írtam olykor verseket, merő szórakozásból, de költő nem vagyok: remek üzletember vagyok, és senkit sem ismerek, aki jobban értene a vagyonkezeléshez, mint én.

- Még ma este írjon levelet az adelaide-i *Hang* szerkesztőségének, és mondja el ezt; akkor teljes biztonságban lesz!

- Nem fogom elmulasztani - felelte Paponat. - Ugyan, ki hallott már ilyet? költőnek lenni! Az ilyesmi Croniamantalnak való.

- Szívből remélem - mondta Tristouse -, hogy Brünnből, ahol meg akart találni bennünket, meg fogják gyilkolni.

- Nézze csak: épp itt van - mondta suttogva Paponat. - Ott áll a tömegben. Elrejtőzött. Nem is vett észre bennünket.

- Ó, be szeretném, ha késlekedés nélkül meggyilkolnák - mondta nagyot sóhajtva Tristouse. - Azt hiszem, hamarosan sor is kerül rá.

- Figyeljen csak - mondta Paponat -, már jön is a hős!

A menet, amely Tograth-t hozta, a szálloda elé érkezett, s az agronómust letették az anyaföldre. Tograth a tömeg felé fordult, és így szónokolt:

- Marseille-iek! köszönetképpen és köszöntésképpen olyan szavakat mondhatnék most, amelyek olajozottabbak, mint hírneves szardíniátok! Hosszú beszédet is tarthatnék. De amúgy

sincs szó, mely arányban volna a nagyszerű fogadtatással, amelyben részesítettek. Tudom, betegek várnak, akiken segíteni tudok - hála a tudománynak! s nem csupán a magaménak, hanem annak, amit évezredek óta felhalmoztak a tudósok. Hozzátok ide a betegeket - hadd gyógyítsam meg őket.

Egy férfi, aki olyan kopasz volt, mint egykor Mükonosz lakói, így kiáltott:

- Tograth! Ember-isten! Mindenható nagy tudós! Add, hogy gazdag hajkorona borítsa fejemet!

Tograth elmosolyodott, s azt mondta, engedjék hozzá a férfit; azután megérintette a tarkoponyát, és így szólt:

- Meddő kobakodat dús növényzet fogja borítani - de emlékezz örökké jótéteményemre, és gyűlöld a babérfát!

A kopasz férfival együtt egy leány is Tograth elé állt:

- Ó, gyönyörű férfiú - könyörgött a leány -, ó, gyönyörű férfiú, nézd a szám: szeretőm ököllel kiverte fogaimat - add vissza a fogaimat!

A tudós elmosolyodott, bedugta egyik ujját a leány szájába, és így szólt:

- Most már bármibe beleharaphatsz, lányom - remek fogaid vannak! De hálaképpen mutasd meg, mi van kézításkádban.

A leány elnevette magát: kicsillantak ragyogó, vadonatúj fogai; azután kinyitotta kézításkáját, és bocsánatkérően azt mondta:

- Furcsa ötlet: az egész világ szeme láttára... Ezek itt a kulcsaim... ez meg a szeretőm fényképe; de a valóságban sokkal szebb.

Ám Tograth-nak csillogni kezdett a szeme: összehajtogatott papírlapokat pillantott meg. Bécsi muzsikára írt párizsi dalok szövege volt. A tudós megragadta a papírokat, s miután megvizsgálta őket, így szólt:

- Ezek csak dalok; versek nincsenek nálad?

- De igen, egy nagyon szép kis vers - mondta a leány -, a *Victoria Szálloda* vendégfelhajtója írta, tőle kaptam, mielőtt Svájcba utazott. De Sossinak nem mutattam meg.

És a leány egy rózsaszínű kis papírlapot nyújtott át Tograth-nak, melyen a következő szálmás akrosztikon volt olvasható:

Mielőtt távozom, mielőtt félresiklik
A szerelem s hörög s meghal, ahogy illik
Ragyogó szeretőm, hadd sétáljunk külön
Illatos fák között kettesben a fűvön -
Akkor boldog leszek örökre, esküszöm.

Nemcsak hogy költészet - mondta Tograth -, hanem baromság is.

Ezzel kettétépte a verset, és a papírszeleteket a folyóba hajította. A leánynak vacogott a foga félelmében, s rémülten biztosította a tudóst:

- Ó, gyönyörű férfiú, nem tudtam, hogy rosszat teszek!

Ebben a pillanatban előrefurakodott Croniamantal; odalépett Tograth mellé, és így kiáltott a tömegnek:

- Csőcselék! Gyilkosok!

Nevetés harsant fel:

- Vízbe vele! - kiáltották. - Vízbe a pacákkal!

Tograth Croniamantalra pillantott, és azt mondta:

- Ne vegye zokon tőlük, kedves barátom. Ami engem illet, én kedvelem a söpredéket - bár mindig olyan hotelba szállók, ahova be sem tehetik a lábukat...

A költő megvárta, míg Tograth befejezi szavait, majd a tömeghez fordult:

- Ne vess csak rajtam, csőcselék! Örömdő napjai meg vannak számlálva - egyenként fogják elragadni tőled minden élvezetedet! És tudod-e, söpredék, hogy kit tisztelsz hősként?

Tograth ismét elmosolyodott, a tömeg pedig feszülten figyelt. A költő így folytatta:

- Az Unalmat tiszteled hősként, csőcselék, az Unalmat, mely magával vonja a Szerencsétlenséget!

Döbbsent sikoly szakadt fel a torkokból. A nők keresztet vetettek. Tograth szólni akart, de Croniamantal hirtelen torkon ragadta, földre teperte, és a tudós mellére lépett. Majd így folytatta:

- Az Unalom és a Szerencsétlenség, az ember szörnyeteg ellensége, a váladékkal lepott, ocsmány Leviathan, a bujaságtól, erőszaktól, a csodálatos költők véréttől szennyes Behemoth ő! A világ végének okádéka ő, a csodatételei nem tévesztik meg többé a tisztán látó embereket, ahogy Simon Mágus csodatételei sem ámtották el az apostolokat. Marseille-iak, Marseille népe, melynek ősei a legtisztább lírával teljes városból jöttek - miért pendültök egy húron a költők ellenségeivel, a különféle nemzetek barbáraival? Tudjátok-e, mi a legnagyobb csodatétele ennek az Ausztráliából visszatért németnek?... Az, hogy rákényszerítette magát a világra, s erősebb volt egy pillanatig, mint maga az Alkotás, mint maga az örökkévaló költészet.

De Tograth-nak sikerült kiszabadítania magát, szennyesen, dühtől mámorosan felugrott:

- Ki vagy te? - kérdezte.

És a tömeg azt kiáltotta:

- Ki vagy te? Ki vagy?

A költő Kelet felé fordult, és rajongó hangon így szólt:

- Croniamantal vagyok, a legnagyobb élő költő! Nemegyszer szemtől szembe láttam Istent. És nem vakított meg az isteni fény ragyogása, mert emberi szemem megszűrte azt. Az örökkévalóságot éltem meg én. De amikor eljött az ideje, felkerestelek benneteket, s ide álltam elébetek, emberek.

Tograth félelmetes kacagással fogadta Croniamantal utolsó szavait. Akik a tömeg első soraiban álltak, látván, hogy Tograth nevet, ugyancsak nevetésre fakadtak, s a kacaj hullámokban, futamokban, trillákban hamarosan áterjedt az egész csöcselékre - Paponat-ra, Tristouse BallerINETTE-re is. Vigyorgó, tátott szájú arcok meredtek Croniamantalra, s a költő elvesztette lába alól a talajt. És a nevetés hangzavarában kiáltások harsantak fel:

- Hajítsuk a vízbe a költőt!... Égessük meg Croniamantalt!... Vessük a kutyák elé a babérág szerelmesét!

Egy férfi állt az első sorban, kezében furkósbot; teljes erővel ráhúzott Croniamantalra, s a tömeg, amikor meglátta a költő fájdalmasan eltorzuló arcát, még vadabban nevetett. Egy pontosan célzott kő orron találta Croniamantalt: eleredt a vére. Egy halaskofa átfurakodott a tömegen, s amikor a költőhöz ért, azt mondta:

- Te, te hiéna! Felismerlek! Hiszen rendőr voltál, mielőtt költőnek mentél; nesze, te randa zsarú, nesze, nagyszájú hazudozó!

És a halaskofa teljes erővel pofon cserdítette Croniamantalt, és az arcába köpött. A férfi, akinek kopaszságát Tograth az imént meggyógyította, odalépett, és azt mondta:

- Nézd a hajamat - hát ez sem igazi csoda?

És felemelvén sétabotját, roppant ügyes mozdulattal kitolta Croniamantal jobb szemét. A költő hanyatt esett; nők rontottak rá, és ütni-verní kezdtek. Tristouse ugrándozott örömeiben, Paponat hiába próbálta csillapítani. A leány odasietett, és esernyőjének hegyével épp ki akarta szúrni Croniamantal másik szemét, amikor a költő felpillantott, és így kiáltott:

- És most hitet teszek szerelmemről Tristouse BallerINETTE - a lelkemet vigasztaló Isteni költészet iránt!

Kiáltások harsantak fel a tömegből:

- Fogd be a szád, te dög! vigyázat, hölgyeim!

A nők sietve odább húzódtak, s egy férfi, aki hatalmas kést himbált nyitott tenyerén, oly ügyesen hajította el ezt, hogy egyenesen beetalált Croniamantal nyitott szájába. Példáját többen követték. Kések röpültek a költő mellébe - és néhány pillanat múlva holttest hevert a földön. Úgy álltak ki belőle a kések, mint a tengeri sünből a tüskék.

18

Felmagasztosulás

Ahogy Croniamantal kiszenvedett, Paponat hazavitte a szállodába Tristouse BallerINETTE-et, s a leány, amint hazaérték, szabályszerű idegrohamot kapott. Régi szállodában laktak, s Paponat egy faliszekrényben egy üvegre bukkant, *a magyar királyné vizére*, amelyet még a tizenhetedik században készítettek. Az orvosság gyorsan hatott. Tristouse magához tért, s rögtön a kórházba sietett, hogy elkérje Croniamantal holttestét; akadálytalanul meg is kapta.

Tristouse Ballerinetten illendően eltemettette a holttestet, és követ állíttatott a sírra. Feliratként ezt vésette rá:

LÁBUJJHEGYEN JÁRJ, VÁNDOR!
NE ZAVARD MEG BÉKÉS ÁLMÁT!

Minek utána visszautazott Párizsba, Paponat társaságában, aki néhány nap múlva faképnél hagyta egy champs-élysees-i próbakisasszony kedvéért.

Tristouse nem sokáig bánykódott Paponat után. Gyászruhát öltött Croniamantalért, majd felkereste a Montmartre-on a Benini madarat -, aki rögvést udvarolni kezdett a leánynak; s a festő, miután megkapta, amit akart, Croniamantalra fordította a szót:

- Szobrot kellene készítenem róla - mondta a Benini madár. - Mert nemcsak festő vagyok, hanem szobrász is.

- Remek ötlet - mondta Tristouse. - Állítsunk szobrot Croniamantal emlékére.

- De hol? - kérdezte a Benini madár. - A kormány nem fog megfelelő helyet kijelölni. Rossz idők járnak a költőkre.

- Beszélük - felelte Tristouse -, de talán csak pletyka az egész. Mi a véleménye a meudoni erdőről, Madár úr?

- Én is gondoltam rá, csak nem mertem javasolni. Rendben van, a meudoni erdő jó lesz.

- És miből készítené a szobrot? - kérdezte Tristouse. - Márványból? Bronzból?

- Nem; csupa ócska anyag... - felelte a Benini madár. - *Mély* szobrot akarok mintázni róla és *semmiből* - hogy olyan legyen, mint maga a költészet és a dicsőség.

- Bravó! Bravó! - mondta Tristouse és örömeiben tapsolni kezdett. - Egy szobor, *semmiből*, az úrból - remek lesz! És mikor készíti el?

- Akár holnap, ha kívánja; megvacsorázunk, együtt töltjük az éjszakát, s reggel kimegyünk a meudoni erdőbe, ott pedig megmintázom ezt a *mély* szobrot.

S ígéretét tüstént be is váltotta. A montmartre-i elittel vacsoráztak, éjfél felé tértek haza, s másnap reggel a szobrász csákányt, ásót, lapátot, mintázófát vett magához, és elindultak a csodaszép meudoni erdőbe; az erdőben találkoztak a Költők Fejedelmével, aki kedvesének társaságában szívesen emlékezett vissza a *Conciergerie*-ben töltött szép napokra.

A Benini madár munkához látott a tisztáson. Néhány óra leforgása alatt mintegy fél méter széles és két méter mély gödröt ásott.

Azután megebédeltek a szabadban.

És a Benini madár délután megmintázta a Croniamantal képmására teremtetten emlékmű belső részét is.

A művész másnap munkásokkal tért vissza a tisztásra, s azok a gödröt nyolc centiméter vastag fallal bélelték ki, oly módon, hogy harmincnyolc centiméter mély legyen. A munka kitűnően sikerült, az úr felvette Croniamantal alakját, és a mélyedést betöltötte a költő szelleme...

A Benini madár, Tristouse, a Költők Fejedelme és annak kedvese harmadnap ismét felkereste az emlékművet, betemették a gödörből kiásott földdel, s miközben gyönyörű babérfát ültettek fölébe, Tristouse Ballerinetten körültáncolta, és így dalolt:

*Nem szeretnek te jó pipa
Palantila mila mima
Ha a királynő szeretője
Király mert királynő a nője
Bizony bizony szerelmem őre
Croniamantal a kút fenekén
 Ő az szegény
Fussunk százszorszépert a mezőre
 Éj közepén.*

.oOo.